

PUUVENE – TIETOKIRJAN TAITTO

Marika Säkkinen

Opinnäytetyö

Ammattikorkeakoulututkinto

Koulutusala Kulttuuriala	
Koulutusohjelma Viestinnän koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Marika Säkkinen	
Työn nimi Puuvene – Tietokirjan taitto	
Päiväys 28.4.2011	Sivumäärä/Liitteet 71
Ohjaaja(t) Marja-Sisko Kataikko, Heli Reinikainen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Karisto Oy	
Tiivistelmä <p>Opinnäytteen tavoitteena oli perehtyä tietokirjan kustannusprosessiin ja taittamiseen graafisen suunnittelijan näkökulmasta. Lähtökohdan työlle antoi tekijän kiinnostus kustannusalaa ja kirjojen suunnittelua kohtaan, sekä pyrkimys suuntautua opintojen jälkeen kustannusalalle graafisena suunnittelijana. Raportoinnin tarkoituksena oli selvittää, millaisia työvaiheita kirjan syntyprosessi sisältää ja millainen on tietokirjan taittamistyö. Raportin alussa käsitellään tietokirjan tekemisen lähtökohtia, kuten asiakkaan toimeksiantoa, tietokirjan tekemisen tavoitteita ja kirjan tekijätiimin eri rooleja ja vastuita. Lisäksi perehdytään pohjatiedon keräämisen tärkeyteen ennen taittotyön aloittamista sekä kerrotaan yleisesti kirjatypografian luonteesta. Raportin varsinaisessa osassa esitellään kirjan taittamisen työvaiheet kohta kohdalta malliaukeamien tekemisestä aina taittotiedoston tarkastamiseen ja luovuttamiseen asti. Työvaiheista kerrotaan yksityiskohtaisesti; vaiheet on jaoteltu taittomateriaalin mukaan valokuvamateriaalin, informaatiografiikan ja taulukoiden tekemiseen sekä paperin valintaan. Samassa luvussa esitellään yksityiskohtainen taittosuunnitelma. Raportin lopussa eritellään tekijän tärkeimpiä havaintoja ja kokemuksia taittotyöskentelystä sekä kerrotaan kirjan <i>Puuvene – veistäminen, kunnostaminen ja perinne</i> julkistamisesta. Työn lopussa pohditaan tekijän ammatillisen kokemuksen karttumista, ammatillisten tavoitteiden toteutumista sekä opinnäytteen varsinaisen tuotteen, <i>Puuvene – veistäminen, kunnostaminen ja perinne</i> -tietokirjan ulkoasun onnistumista. Raportin kuva-aineisto koostuu etupäässä eri työvaiheiden dokumentaatiosta.</p> Avainsanat: Taittaminen, tietokirja, kirjan ulkoasu, kirjan kustantaminen	

Field of Study Culture			
Degree Programme Degree Programme in Design			
Author(s) Marika Säkkinen			
Title of Thesis Puuvene – Tietokirjan taitto			
Date	28.4.2011	Pages/Appendices	71
Supervisor(s) Marja-Sisko Kataikko, Heli Reinikainen			
Project/Partners Karisto Oy			
Abstract The purpose of the final project with thesis was to study the process of the publishing and lay out of a reference book from a graphic designer's point of view. The starting point was the writer's interest towards publishing and designing books as well as her aim at working in the publishing industry as a graphic designer after the studies. The goal was to determine the stages of making a book and the lay out process. The discussion at the beginning of the thesis includes the fundamentals of making a reference book, such as the assignment from a client, goals and the different roles and responsibilities of the team behind the work. The importance of collecting the basic information before starting the lay out process was discussed and the nature book typography was referred to. The stages of the page making process were presented step by step from making the test spreads all the way to checking and relinquishing the final pdf file. The stages which were discussed in detail were photo material, information graphic, the making of tables and the choosing of paper according to the pagination material. A detailed lay out plan was presented in the same chapter. At the end of the thesis, the most important observations and experiences of the writer were categorized and the description of the publishing of the book <i>Puuvene - veistäminen, kunnostaminen ja perinne</i> was provided. Finally, accomplished occupational goals, increased vocational experience and the layout of the book were discussed. The photo material consists of the documentation of the different stages of the process. Keywords: Book design, page layout, book publishing, typography			

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	3
2. Tietokirjan tekemisen lähtökohdat.....	4
2.1 Puuvene -kirjan toimeksianto.....	4
2.2 Tietokirjan tekemisen tavoitteet ja merkitys	5
2.3 Opinnäytetyön tavoitteet.....	6
2.4 Kirjan tekijätiimi – roolit ja vastuut	7
2.5 Pohjatiedon kerääminen kirjaprojektia varten	9
2.6 Kirjatypografia – hyvä typografia kuiskaa vaan ei huuda!.....	21
3. Vene vesille – taiton ideointi ja suunnittelu.....	23
3.1 Malliaukeamien tekeminen.....	24
3.2 Vierailu Karistolle.....	25
3.3 Työskentelyn aikatauluttaminen.....	31
4. Tietokirjan rakentamisen vaiheet.....	34
4.1 Taittosuunnitelma	34
4.2 Käsikirjoitukseen perehtyminen.....	40
4.3 Valokuvamateriaalin käsittely.....	41
4.4 Piirrosten työstäminen infografikaksi.....	43
4.5 Taulukot.....	50
4.6 Paperin valinta	50
4.7 Taiton viimeistely painoa varten.....	54
5. Graafisen matkan päätepisteessä	56
5.1 Puuvene-kirjan ulkoasun arviointi.....	56
5.2 Tärkeimmät huomioni työskentelystä.....	64
5.3 Ammatillisten tavoitteiden toteutuminen.....	66
5.4 Kirjan vastaanotto	68
Lähteet.....	70

1. Johdanto

Kirjat ovat seikkailuja toisiin maailmoihin. Ne ovat ikkunoita, pieniä ovia, tirkistysluukkuja ja salakäytäviä, joihin etsiytymällä voi elää loputtoman määrän tarinoita, ihmiskohtaloita ja aikakausia. Rakkauteni kirjoihin – kaikenlaisiin – ei pelkästään ole enää tarinallista ja tiedollista. Opintojeni myötä minulla on taito ja valta vaikuttaa kirjan syntymiseen, myös sen fyysiseen kauneuteen: paperin pehmeeseen, kannen kiehtovuuteen ja sisällön sulavuuteen. Kirjat ovat pitkäikäisiä kumppaneita. Niiden rakentamiseen on käytetty monen ihmisen aikaa ja osaamista. Kirjoissa on hiljaista voimaa: niistä huokuu painetulle teokselle ominainen arvokkuus.

Tässä opinnäytetyössäni sain toteuttaa taiton Osmo Perälän kirjaan Puuvene – veistäminen, kunnostaminen ja perinne. Ammatillinen kokemus kirjan tekemisestä oli kiehtova, uusi ja opettavainen. Raportissani dokumentoin ja kerron tämän tietokirjan syntymisen kaaren graafikon näkökulmasta, taitollisen matkan irrallisesta materiaalista kohti valmista fyysistä teosta.

2. Tietokirjan tekemisen lähtökohdat

2.1 PUUVENE -KIRJAN TOIMEKSIANTO

Opinnäytteeni aihetta etsiessäni otin yhteyttä yli 20 kustantajaan. Esittelin sähköpostissa lyhyesti itseni ja ilmaisin toiveeni saada toteuttaa kirjan taitto opinnäytteenäni. Toivoin yhteydenotossani työstettäväksi teosta, jonka sisältö olisi jo valmis ja olemassa. Sisällöllä tarkoitin tekstiä, kuvia ja muita mahdollisia elementtejä. Sanoin olevani kuitenkin valmis osallistumaan osaltani myös sisällön tekemiseen, sillä olen valokuvannut paljon ja kuvittanut sekä kirjoja että lehtiä. Opinnäytteelle varattu aika on kuitenkin verraten lyhyt, joten arvelin, että kaikkein parasta olisi saada sisältömateriaaliltaan valmis kirja rakennettavaksi.

Monien ystävällisten mutta kielteisten vastausten jälkeen minua otettiin yhteyttä Satu Laatikainen, Karisto Oy:n kustannustoimittaja. Hän kertoi, että heillä on työn alla tietokirja puuveneen rakentamisesta, ja tiedusteli, olisiko aihe opinnäytetyökseni sopiva. Kirjan julkaisuajankohdaksi oli sovittu maaliskuu 2011. Sisältömateriaali tulisi täydentymään valmiiksi syksyn 2010 aikana, kansi oli jo tilattu graafikko Jyri Taipaleelta. Pirttä ja ystävällinen viesti Laatikaiselta herätti kiinnostukseni. Olin tyytyväinen myös siihen, että kyseessä oli itsenäinen tietokirja, johon saisin käyttää graafisia suunnittelutaitojani. Teos tietokirjasarjasta ei olisi antanut samanlaisia mahdollisuuksia suunnittelemiseen visuaalisuutensa puolesta - ellei kyseessä sitten olisi ollut sarjan ensimmäinen osa, jolloin olisi ollut tarve suunnitella koko sarjan ilme.

Pääsimme nopeasti Kariston kanssa yhteistyövireeseen. Sain jo seuraavana päivänä materiaalia kirjasta: tekstiä, valokuvia ja piirroksia. Minulta pyydettiin 2–3 aukeaman mallitaittoa ennen sopimuksen lukkoon lyömistä. Mallitaitto hyväksyttiin ja saatoin ryhtyä varsinaiseen työhön.

Tässä alun vaiheessa minulle annettiin suurpiirteinen aikataulu, joka tarkentui myöhemmin työn edetessä. Lokakuussa 2010 tein pohjatyötä ja alustavaa taittosuunnitelmaa. Marraskuun olin varannut kuvien ja piirrosten työstämiselle ja joulutammikuun taittamiselle. Korjaus- ja vedoskierros oli määrätty alkavaksi helmikuussa ja kirjan julkaiseminen ajoitettu maaliskuulle.

2.2 TIETOKIRJAN TEKEMISEN TAVOITTEET JA MERKITYS

Suomessa ilmestynyt tietokirjallisuus on korkeatasoista. Tietokirjojen suosio on vakaata, niitä luetaan ja lainataan kirjastoista valtavasti. Kotimaisen tietokirjallisuuden kulttuurinen merkitys on myös suuri, pieni kielialue taas haaste. Internetin vaikutukset näkyvät tietokirjojen myynnin vähentymisenä kirjakaupoissa, sillä Internetin myötä esimerkiksi tietosanakirjojen ja hakuteoksien painaminen ei enää ole kannattavaa. (Suomen tietokirjailijat).

Tietokirjoja kustantavat sekä suuret kustantamot että pienet erikoiskustantajat. Laadukkaasti tuotetut ja värikkäästi kuvitetut tietokirjat ovat suuren ja laajan lukijakunnan herkkua. Tietokirjojen avulla kustantajat myös rakentavat imagoaan. Euroopassa julkaistusta kirjallisuudesta tietokirjallisuutta on yli puolet. Tiedekustantajia ovat myös yliopistot ja tieteelliset seurak. (Vallisaari 2004, 191).

Rajanveto tietokirjan, oppikirjan ja tiedekirjan välillä on vaikeaa. Vielä 20 vuotta sitten jo kirjan ulkoasu kertoi lukijakunnasta. Käytettiin nimitystä ”harmaa kirjallisuus”, jonka ei oletettu kiinnostavan muita kuin saman alan tutkijoita. Edelleen voidaan raja vetää niin, että tiedekirjat tehdään alan tutkijoita varten, tietokirjat taas suuremman yleisön tarpeisiin. Raja voi olla silti hiuksenhieno; laadukas tiedekirja kiinnostakin sivistyneitä lukijoita yli tiederajojen ja kohderyhmien. (Vallisaari 2004, 191).

Hyville tietokirjoille voidaan määritellä yhteisiä tunnusmerkkejä. Niiden teossa on nähty paljon vaivaa tiedon jäsentämiseksi ja selkeyttämiseksi. Tekstin sisältö ja sen helppolukuisuus ja kiinnostavuus ovat pääasia. Kuvien, karttojen, piirrosten, kaavioiden ja taulukoiden tulee tukea tekstiä. Hakemistot helpottavat teoksen käyttämistä. Usein tietokirjan tekijäkunta on laaja, kirjoittajia ja muita sisällöntuottajia (kuvaajia, kuvittajia jne.) voi olla pitkä lista. Visuaalisesta ulkoasusta vastaa graafikko. Laajan tietokirjan tekemisessä tarvitaan päätoimittajaa ja kustannustoimittajaa. Tietokirjan tekeminen vaatii etenkin kustannustoimittajalta ja ulkoasun suunnittelijalta kirjan aiheeseen perehtymistä. (Vallisaari 2004, 192).

Puuvene-tietokirjan kohdalla Kaaristolta kerrottiin kustannuspäätökseen vaikuttaneen tarjotun aineistokokonaisuuden tasapainoisuus ja monipuolisuus. Tekijän (Osmo Perälä) asiantuntemuksesta oli selvää näyttöä, ja aihe koettiin ainutlaatuiseksi ja merkittäväksi. Veneenveistolla on Suomessa pitkät perinteet, ja Karistolla painotettiin myös teoksen kulttuurihistoriallista arvoa.

Puuvene-kirjalla on selkeä kohderyhmä, ja puutyöharrastajien lisäksi sen oletetaan kiinnostavan mm. veneenveistoa opettavia oppilaitoksia, kansalaisopistoja jne. Vastaavia teoksia ei ole Suomessa julkaistu, joten *Puuvene* on tarpeellinen käsikirja.

2.3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

Paras lähtökohta opinnäytteen tekemiselle lienee aihe, joka ammatillisesti kiinnostaa eniten ja jonka pariin haluaa pyrkiä valmistumisen jälkeen. Tärkein tavoitteeni työn suhteen toteutui siis jo aiheen saadessani. Tärkeimpien seikkojen joukossa pidin myös sitä, että hahmottaisin millaisiin vaiheisiin kirjan työstäminen voidaan jakaa, ja että ymmärtäisin mitä kustantamisprosessin kaari pitää sisällään. Opinnäytetyöni kirjallisessa osassa painotan kuitenkin fyysisen kirjan syntymisen prosessia ja kommentoin työskentelyä luonnollisesti graafikon näkökulmasta. Raporttini tavoite on dokumentoida työskentelyäni ja havaintojani mahdollisimman konkreettisesti. Toivon, että raporttini toimisi muille kirjan teosta kiinnostuneille tapausesimerkkinä ja antaisi sekä vastauksia yksittäisiin kysymyksiin että hyvän kokonaiskuvan kirjan taittamisesta.

Opinnäytteeni varsinainen päämäärä on toteuttaa laadukas tietokirjan ulkoasu, joka vastaa kirjan sisältöä ja on kaikella tapaa eduksi kirjan käyttömukavuutta ja tarpeita ajatellen. Taittoa tehdessäni tavoitteeni on kartuttaa graafikon tarvitsemää teknistä osaamista ja omaksua parempia ja käyttökelpoisempia työtapoja. Aion kehittyä asiakkaiden kanssa kommunikoinnissa ja solmia tulevaisuudelle tarpeellisia kontakteja. Haluan myös, että lopputuloksena syntyy kirja, jota voin tyytyväisenä ja ylpeänä pitää merkittävänä työreferenssinäni.

2.4 KIRJAN TEKIJÄTIIMI – ROOLIT JA VASTUUT

Tietokirjan tekijätiimi voi paisua verraten laajaksi, jos kyseessä on sisällöltään erityisen kattava teos. *Puuvene*-kirjaa rakennettiin pääosin kolmen henkilön, kirjoittajan, kustannustoimittajan ja graafikon voimin. Kustannustoimittaja on vetovastuussa kirjan teosta ja hoitaa tarvittavat yhteydet työtiimin ja yhteistyötahojen välillä. Hän tietää tarkkaan, mitä on sovittu ja missä vaiheessa työ kulloinkin on. Omassa taittotyössäni olin vain vähän suorassa yhteydessä kirjan kirjoittajaan, ja usein silloinkin välitin tiedon myös kustannustoimittajalle yhteydenoton sisällöstä. Sähköpostin kautta tämä käy erityisen helposti. Työn alkuvaiheessa Osmo Perälä pyysi Satu Laatikaiselta yhteystietojani, mitä Laatikainen ei kuitenkaan luovuttanu ennen asian varmistamista minulta. Sovimme yhdessä Laatikaisen ehdotuksesta, että hän hoitaa yleisesti tiedottamisen ja yhteydenpidon. Vain kirjan tekemisen loppuvaiheessa saatoin soittaa suoraan Perälälle tarkistaakseni esimerkiksi piirroksen yksityiskohtia.

Kustannustoimittajan työ on ennen kaikkea projektinhallintaa (kuva 1. s. 9). Kustannuspäätöksen jälkeen luodaan suuntaviivat sille, kuinka paljon käsikirjoitus edellyttää vielä muokkaamista ja toimittamista. Aikataulutus on tärkeää. Niin kirjantekijällä, graafikolla kuin kustannustoimittajalla on oltava riittävästi aikaa kirjan tekemiseen. Painotyöhön varataan vähintään 4 viikkoa. Kustannustoimittaja pohtii yhdessä kirjantekijän kanssa käsikirjoituksen rakennetta ja tekee siihen ja tekstiin tarvittaessa muutosehdotuksia. Tavoitteena on saada tekstistä ja kuvituksesta tasapainoinen ja tarkoituksenmukaisuus kokonaisuus. (Laatikainen, 17.3.2011).

Tekstin toimitustyön ja kielenhuollon jälkeen kustannustoimittaja valmistelee materiaalin taittoa varten. Kustannustoimittaja ohjeistaa graafikon ja toimittaa hänelle tarvittavan materiaalin. Erilaiset projektit elävät eri tavoin vielä taittovaiheessakin, mutta pääsääntönä on, että taittoon lähtee valmis käsikirjoitus, johon ei enää taiton tarkistusvaiheessa tehdä suuria lisäyksiä tai muutoksia. (Laatikainen, 17.3.2011).

Graafikolle ihanteellisinta on päästä mukaan kirjan suunnittelemiseen jo ensimmäisestä ideapalaverista asti. Graafikolla voi olla näinkin varhaisessa vaiheessa erinomaisia ehdotuksia kirjan visuaalisen rakenteen

ja ulkoasun suhteen. Graafikon ehdotukset voivat ohjata merkittävästikin kirjan kirjoittajan tai kirjoittajien tuottaman tekstin rakennetta. Lopputuloksen hahmottaminen jo alkuvaiheessa auttaa tekemään tekstistä ja muusta sisällöstä valmiiksi yhteenhiottua, joka taittajan käsissä taipuu vaivatta laadukkaaksi visuaalisuudeksi. Tavallisesti graafikko on kuitenkin (harmillisesti) nokakkain ”valmiin” aineiston kanssa, johon ei voi enää vaikuttaa ja jonka kanssa on vain pärjättävä. Usein tämä ”valmis” aineisto sisältää puutteita, jotka pitkittävät ja hankaloittavat taittotyötä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kuva-materiaalin heikko painolaatu, käsikirjoituksen keskeneräisyys, puutteelliset taitto-ohjeet tai ylipäättään seikat, joita kukaan ei ennen graafikkoa ole edes tullut ajatelleeksi.

Graafikko on vastuussa visuaalisen ilmeen tarkoituksenmukaisuudesta ja laadusta. Graafikko ei muokkaa käsikirjoituksen tekstiä, mutta voi raportoida tekstin virheistä tai epäloogisuuksista kustannustoimittajalle tai muussa tapauksessa kirjan kirjoittajalle. Selviä kirjoitusvirheitä ja muita lapsuksia graafikko voi toki korjata, mutta tekstin oikeellisuudesta graafikko ei ole vastuussa. Taitolliset virheet graafikon on ennen muuta korjattava huolellisesti. Oikolukemisessa auttaa kustannustoimittaja. Käsikirjoituksen vastaisista muutoskorjauksista graafikko voi vastaavasti laskuttaa tuntihinnan mukaan. Korjausten hinnasta ja muista mahdollisista lisätyökuluista on hyvä mainita jo sopimuksessa. Näin välttää epätietoisuudelta, riitatilanteilta ja kaikille arvokkaan ajan haaskaamiselta.

Kirjailijan tai kirjan kirjoittajan vastuualue on olla tekstinsä ja sisältonsä asiantuntija. Ammattikirjailijat tuottavat hyvin valmista tekstiä, amatöörikirjoittajien kanssa tekstiä tuotetaan ja hiotaan yhdessä kustannustoimittajan kanssa. Kirjan taittamisen edetessä kirjoittaja on mukana hyväksymässä taiton visuaalisia ratkaisuja. Hänellä voi myös olla valtaa tehdä päätöksiä ja valintoja ulkoasun suhteen. Kirjoittajan panos on kirjaprosessin alussa sekä lopussa, kun kirja julkaistaan. Kirjailija on usein avainasemassa kirjansa markkinoinnissa.

Toimiva yhteistyö on kaiken tekemisen sydän. Hyvä työtiimi keskustele, kuuntelee, neuvottelee ja kunnioittaa jokaisen jäsenensä työpanosta, kädenjälkeä ja aikatauluja (Laatikainen, 17.3.2011). Hyvä työtiimi

innostaa jokaista tekemään parhaansa, jopa ylittämään itsensä. Syntyvä kirja on jokaisen tiimiläisen henkilökohtainen kirja, mutta myös kaikkien yhteinen kirja. Onnistuneet kokemukset johtavat yleensä pitkäikäisiin työkumppanuuksiin. On nautinto tehdä työtä ihmisten kanssa, joihin luottaa ja joiden ammattitaito on ensiluokkaista sekä toimintatavat tuttuja.

[1.] KUSTANNUSTOIMITTAJAN VASTUU

2.5 POHJATIEDON KERÄÄMINEN KIRJAPROJEKTIA VARTEN

Ennen taiton suunnittelua halusin perehtyä erityyppisiin tietokirjoihin ja saada käsityksen siitä, millaisia piirteitä tietokirjoilla yleisesti on. Selasin tieto- ja harrastekirjoja mm. Oulun, Rovaniemen ja Kuopion kaupunginkirjastoissa sekä kirjakaupoissa. Havaintojeni tuloksia käytin apuna oman taittoni suunnittelussa. Tarkastelin valitsemistani kirjoista mm. typografiaa, kuvien käyttöä ja sommittelua. Pohdin näiden teemojen avulla havainnollisuuden rakentumista ja taiton selkeyttä. Kiinnitin myös huomiota kirjojen fyysiseen olemukseen kuten kokoon ja materiaaliin. Muuta tietokirja-aineistoa tutkimalla pääsin helpommin myös

Anfangi
tekstin suurikokoi-
nen alkukirjain

Leipäteksti
perusteksti, johon ei
kuulu otsikot

Fontti
yhtenäinen kirjain-
merkistö

Kuvat s. 12–13

Lihavointi/ kursiivi
paksunnettu tai
kallistettu kirjaintyy-
pin leikkaus

seuraaviin työvaiheisiin, typografian valitsemiseen ja mallitaittojen tekemiseen. Tähän raporttiin olen valinnut kolme erilaista kirjaa lähemmin tarkasteltavaksi.

KUNNOSTA, KULTAA JA VERHOILE

Tätä kirjaa katsoessani kiinnitin ensimmäiseksi huomiota kirjan tyylikkääseen, koristeelliseen ulkoasuun. Kaikista selaamistani kirjoista juuri tämä houkutteli eniten syventymään sisältöön. Koristeellisuus syntyi taitollisesti käyttämällä kirjan elementteinä mm. väripohjia, anfangia, syvättyjä valokuvia, läpikuultavuutta sekä koristesymboleja. Pääteellinen leipäteksti ja kursivoidut otsikot lisäsivät hienostuneisuuden vaikutelmaa. Visuaalisuus sopi erinomaisesti aiheeseen, joka esitteli sisustamiseen liittyviä kunnostus- ja viimeistelytoimenpiteitä.

Kirjan rakenne sisällysluettelossa muodostui neljälle otsikkotasolle. Otsikkofontti oli valittu mielestäni erikoisella logiikalla. Lukujen pääotsikot olivat samaa kirjaintyyppiä kuin leipäteksti, 2. tason otsikot saman fontin lihavoituja kursivoituja. 3. tason otsikot olivat poikkeuksellisesti groteskeja versaaliotsikoita ja kaksi seuraavaa alaotsikkoa jälleen leipätekstin kursivoituja. Nämä kaksi viimeistä alaotsikkoa oli eroteltu toisistaan harmaan eri vaaleusasteella. Hämmäntävintä oli huomata, ettei sisällysluettelon otsikkotasojärjestys vastannut välttämättä kirjan sisällön otsikkotyyppiä. Sisällykseen merkitty 3. tason otsikko saattoi olla varsinaisen luvun kohdalla samaa tyyliä kuin sisällyksen pääotsikko. Kun asiaan kiinnitti huomiota, se tuntui häiritsevältä. Toki sisällysluettelon typografisen tyylin voi tehdä erilaiseksi kuin kirjan varsinaiset otsikot, mutta mielestäni otsikkotyyli eivät saisi mennä tällä tavalla ristiin. En keksinyt minkäänlaista ratkaisua sille, miksi taittaja oli toiminut kirjaa tehdessään näin.

Jokaisen pääluvun aloitti aukeaman kokoinen aihekuva, jonka lisäksi aukeamalla oli luvun pääotsikko. Koko kirja oli jaettu kahteen 73 mm tasapalstaan. Marginaaleista leveimmäksi oli tehty sivun ylämarginaali. Kuvia käytettiin etupäässä yhden tai kahden palstan levyisinä ja sivun

Typografia
tekstin ulkoasu

Alatunniste
esimerkiksi kirjan
nimi sivunumeron
yhteydessä

ulkoreunojen yli menevinä. Väripohjaisilla sivuilla kuvat olivat usein syvättyjä ja niiden kanssa oli käytetty teksinkierrätystä. Väripohjaiset sivut sisälsivät muita useammin myös kuvapareja tai kollaasimaista kuvajoittelua. Kirjalle antoivat käsityön tuntua mustavalkoiset viivapiirroksset, joissa havainnollistettiin työvaiheita. Piirroksia kirjassa oli kuitenkin kokonaisuuteen nähden verraten vähän, valokuvia taas runsaasti.

Erityisesti minua ilahdutti huomata, ettei tyylikäs taitto tarvinnut ehdottomasti tuekseen läpikotaisin studiolaatuisia valokuvia. Paikoin kirjan kuvamateriaali oli heikompilaatuista. Valokuvat olivat selvästi yliterävöitettyjä tai kuvakorjailtuja. Olin saanut tässä vaiheessa jo perehtyä oman tulevan taittoni kuvamateriaaliin, ja olin huolissani kuvien laadusta. Kuvissa oli tuskin yhtään kuvaa, jota olisi voinut käyttää kuvituksenomaisesti suurena koko sivun kuvana, puhumattakaan aukeaman kuvasta. Tässä vaiheessa tulin ensimmäistä kertaa ajatelleeksi, että voisoin ehdottaa kustannustoimittajalle kuvapankin käyttöä kohtuullisessa määrin.

Kirjassa *Kunnosta, kultaa ja verhoile* suurin osa kuvista oli kuitenkin laadukkaita tai kohtuullisen laadukkaita, ja niitä oli surutta käytetty suurina taitollisina elementteinä viehättävän ilmeen aikaansaamiseksi. Muita kirjan mainittavia elementtejä olivat ohjelaatikot ja kuvatekstit. Ohjelaatikoissa saatettiin listata muistamisen arvoisia asioita tarvikkekaupassa asioimiseen tai kertoa liimojen oikeita sekoitussuhteita. Kuvatekstit olivat liehureunaisia ja niiden leveys vaihteli sujuvasti tilan ja kuvan leveyden mukaan, aina 20 mm:stä 90 mm:n. Kuten yleisesti kattavissa teoksissa, tässäkin 268-sivuisessa kirjassa oli sekä hakemisto- että sanasto. Sivun alareunoissa juoksivat alatunnisteet: vasemalla kirjan nimi, oikealla luvun otsikko.

Kirjan formaatti, 280 mm x 225 mm, oli keskikokoinen ja miellyttävästi myös sylissä pidettävä. Suuren sivumäärän ja päällystetyn, kiiltävän ja tiiviin paperin vuoksi kirja oli kuitenkin suhteellisen raskas, joten kaikkein mieluiten se oli pöydällä luettava teos. Neliömäisen formaattinsa vuoksi kirja mahdollisti monipuoliset taitolliset ratkaisut.

12

Puusepänttyöt

Vanhojen huonekalujen kunnostamisessa tavallisimpia toimenpiteitä ovat pintakäsittelyn korjaus, verhoilutyöt, liitosten korjaaminen, viilituksen korjaaminen, laitteiden saaminen liukuviksi ja puustuvien osien tekeminen.

Vanhoissa huonekaluissa eri osat on liitetty toisiinsa puunauloilla tai erilaisilla puuliitoksilla. Rikkoutuneita puunauvoja ei useinkaan voida poistaa, vaan ne porataan auki. Porattava osa on ensin kiinnitettävä tukevasti höyläpenkkiin. Uusi puunaula saadaan joko tekemällä se itse tai karkaisemalla sopivan kokoinen tappipuu pätkiksi. Liimauksessa puunaula saa olla hieman koloa pitempi. Vasta kuivumisen jälkeen puunaulasta sahataan ylimääräinen osa pois.

Liittokset

Vaateissa liitoksissa puuosat tehdään tarkalleen toisiinsa sopiviksi. Yhdistettävien puuosin tehdään vastakkaisia ulokkeita ja koloja, minkä jälkeen osat liimataan toisiinsa kiinni. Tavallisimmat liittokset ovat tappiliitos, pyrstöliitos ja sinkkalitos. Jos vain liitoksen toinen osa on rikkoutunut, selvitetään yhden osan suuttimella. Vanhaa osaa käytetään mallina.

Tappiliitos

Tappiliitos muodostuu erikappaleista ja tappikappaleesta. Tappi pakautuu on yleensä 2/3 liitettävien kappaleiden paksuudesta. Jos vanha tappi

Liittokset

on ollut liian heikko, se joudutaan usein korvaamaan tukevammalla, ja silloin tietysti joudutaan myös suurentamaan vastakkaisen kappaleen reikää. Liitoksista kannattaa tehdä mahdollisimman alhaat, mutta samalla on kuitenkin varottava, ettei reikäkappale halkea. Ahuksi kannattaa poistaa taltalla tappikappaleesta hyvin ohuita lastuja ja kokeilla, miten osat sopivat toisiinsa.

Pyrstöliitos eli lohopyrstöliitos

Tämä liitos on tavallinen huonekaluissa. Jos pyrstöosa on murtunut, liimataan vähän vanhaa pyrstöä suurempi pyrstö paikalleen. Se muotoillaan lopullisesti vasta kuivumisen jälkeen. Pyrstön ja uran väliin jätetään ilmarako, mutta muut pinnat liimataan tiiviisti. Jos uraosa on vaurioitunut, mitataan ensin pyrstön leveys sekä sen päästä etäältä pyrstöä ja tarkistetaan myös paksuusmitat. Jalkeen otetaan huomioon ilmarako.

Sinkkalitos eli sinkkalitos

Tämä liitos on tavallinen laatuissa ja rungon rakenteissa liitettäessä kaksi osaa toisiinsa 90 asteen kulmassa. Se on kulumalintokas kestävin. Vaurioituneesta osasta varten tehdään uusi osa käyttämällä vanhaa mallina. Uuteen osaan piirretään terävällä hiijikynällä tappien tai lovien paikat. Poistettavat palat sahataan hiijikynäviivojen sisäpuolelta. Liika puuaines poistetaan tasataltalla vähän kerrallaan ja etenemällä reunolta keskustaa kohti.

Satulantekijät (satulamaakarit) alustivat vuonna 1636 oman a

13

[2.] KUNNOSTA, KULTAA JA VERHOILE

Nosto

*Lyhyen katkelman
poimiminen erilleen
muusta tekstistä*

Kuvat s. 16–17

Vektorointi

*Bittikarttakuvan
muuttaminen
vektoriksi*

Vektorigrafiikka

*Resoluutiiriippumaton
tallennuskoko, jota
voidaan suurentaa
rajattomasti*

PUUSTA TEHTY –VEISTÄEN, VUOLLEN, TAIVUTTAEN

Katselin kirjastoista ja kaupoista huolellisesti läpi kaikki puutyöaiheiset kirjat, sillä oma taittonikin käsitteli samaa aihetta. *Puusta tehty* esitteli kansaperinteisiä käsityötaitoja. Kirja oli ohje- ja opaskirja, mutta sen taitto oli pidetty yksinkertaisena ja elementit vähäisinä. Kirjan pääväreinä toimivat vihreä ja ruskea, mitkä toistuivat myös otsikkoteksteissä. Visuaalinen tyyli oli rehellinen ja mutkaton, valokuvat erittäin havainnollisia. Kirjasta välittyi tekemisen helppous, sillä pitkät listaukset tarvikkeista ja huomioista loisivat poissaolollaan. Erillisiä infolaatikoita, lisätietoa, tai nostoja ei oltu käytetty. Piirrokset olivat tyyliiltään mustavalkoisia ja käsin tehtyjä. Tehokeinona piirrosten tekstinä oli käytetty aitoa, vektoroitua käsinkirjoitusta.

Kirjan muun ulkoasun huomioiden sisällysaukeamaan oli panostettu huomattavasti. Sisällys on toteutettu silmää miellyttävälle väripohjalle ja aukeama koristeltu runsailla syvätyillä kuvilla ja piirroksilla. Aukeama herätti välittömästi lukukiinnostuksen. Samoin bibliografisten tietojen ja esipuheen kohdalla tekstin tausta on koristeltu runsain, häivytytyin piirroskuvin.

Otsikoiden kokoero oli selkeä, pääotsikot oli taitettu selvästi muita otsikoita suuremmalla pistekoolla. Otsikkotasoja oli kolme. Kirjassa oli myös muita otsikoita, joita ei mainittu sisällyksessä. Pisimmät kuvatekstit olivat myös otsikoituja. Kappaleiden otsikot olivat keskitettyjä ja otsikon sekä kappaleen alun tila hyvin leveä. Tästä syystä otsikot jäivät visuaalisesti hyvin irrallisiksi tekstistä eikä lopputulos ollut mielestäni riittävän sidosteinen.

Leipätekstin pistekoko oli kohtalaisen suurta ja rivinväli harvaa, mielestäni liian väljää kapealle palstalle. Tämä oli kirjassa ainoa seikka, joka antoi amatöörimäisen kuvan. Marginaalit olivat sivun joka reunalla samankokoiset, mielestäni hieman liian kapeat. Alatunnisteiden yhteydessä oli hausvasti käytetty pientä piirroskuvaa, joka vaihteli luvun aiheen mukaan. Itse alatunniste oli tehty samalla kirjaintyyllillä kuin leipätekstikin.

Kirjan koko, 235 mm x 224 mm, tuntui käteen sopivalta ja oli muoltaan vaaka. Sivun oli jaettu kolmeen 59 mm palstaan, mikä palvelee

minusta erittäin hyvin opaskirjoja. Useampi palsta helpottaa kuvien ja piirrosten asettelua oikeiden tekstien välittömään läheisyyteen. Kuvien koot määräytyivät palstaleveyksittäin. Syvättyjä kuvia oli käytetty verraten vähän ja taiton ilme tuntui laatikkomaiselta. uusi luku alkoi kulloinkin koko sivun kuvalla, suurella otsikolla ja lyhyellä ingressillä. Valokuvamateriaali oli laadukasta ja kaunista katseltavaa, minkä vuoksi kuvia olisikin voinut käyttää rohkeammin ja suurikokoisempina. Kirjan yleisilme oli tekstipainotteinen. Kirjaan valittu paperi oli hyvin paksua, puhtaanvalkoista ja kiiltävää. Kellertävämpi, lempeä päällystämätön paperi olisi sopinut ilmeeseen huomattavasti paremmin. Kirjassa ei ollut hakemistoa tai sanastoa, mutta aiheen muu kirjallisuus oli listattu viimeiselle sivulle aiheittain. Hakemisto olisi sopinut hyvin kirjaan, sillä sivumäärä oli korkea, 175.

KOTINIKKARIN PUUTYÖKIRJA

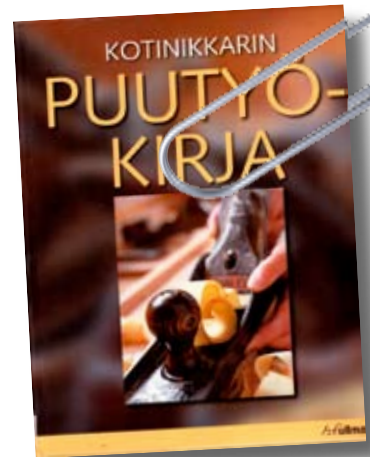
Kotinikkarin puutyökirja oli eniten juuri sellainen kattava ja perusteellinen tietokirja, jota usein perinteisessä mielessä tietokirjalla tarkoitetaan. Teoksen 300 sivua ja kirjan suuri koko, 230 mm x 286 mm, tekivät siitä hankalasti käsiteltävän ja pöydällä selattavan. Kirjan ilme oli laadukas ja perusteellinen. Visuaalisten elementtien kanssa ei oltu kitsasteltu; piirroksia, valokuvia ja erilaisia tekstihierarkioita oli runsaasti. Kirjan sisällön runsaus antoi kuitenkin vaikutelman puutöiden työläydestä ja sai minut lukijana jopa kauhistelemaan ohjeiden lukemisen määrää. Kirja palvelee kuitenkin myös eräänlaisena hakuteoksena. Sen ei ole tarkoituskaan olla iltapäivän askarteluhetken kirjallisuutta.

Kirja oli jaettu sisällöllisesti viiteen osioon. Kirjan alussa olivat yleisemmät, puutöihin johdattelevat luvut, keskivaiheilla työkaluista ja työtavoista kertova osuus. Kirjan loppu sisälsi varsinaisia rakennusohjeita, jotka oli jaoteltu kolmena luvun alle helppoihin, keskivaikeisiin ja vaikeisiin töihin. Kirjan lopusta löytyi hakemisto ja sanasto.

Kirjassa käytettiin kaksi- ja kolmipalstaisia sivuja. Kaksipalstaiset olivat johdattelevia ja kertovia lukuja varten, kolmipalstaisia käytettiin rakennusohjeiden kanssa. Kolme vierekkäistä palstaa oli erotettu linjalla.

Pistekoko
Kirjainten koko
(pisteinä)

Ingressi
Lyhyt kuvaava teksti
otsikon yhteydessä

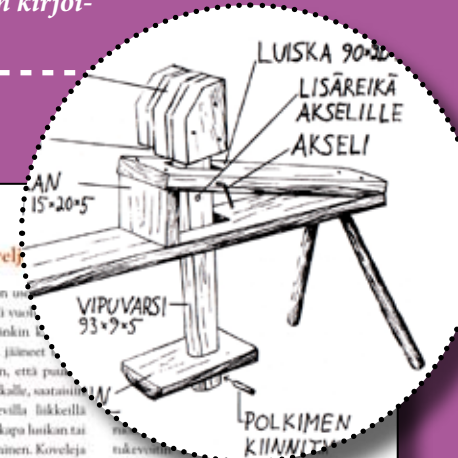

Kuvat s. 18–19

Taitto muodostuu kolmelle palstalle.
Syvätyt kuvat ja piirrokset lisäävät
visuaalista kiinnostavuutta.

Viehättävissä käsinpiirretyissä
ohjekuvissa on myös käsin kirjoit-
tettu teksti.

KOTINIKKARIN PUUTYÖ- KIRJA

1/2 tullen

[4.] KOTINIKKARIN PUUTYÖKIRJA

HELPOJAT PROJEKTIT

Sivupöytä

Helppo

Tämän pienen pöydän on suunnitellut Rupert Willamson, eräs 1900-luvun lopun huippumuotoilijoista ja käsityöläisistä. Se on suunniteltu varta vasten harjoitukseksi huonekalupuusepän opintoja aloitteleville opiskelijoille. Pöytä on yksinkertainen ja muodoiltaan klassinen, mutta hyvä lopputulos vaatii tarkkaa työskentelyä, etenkin kahdeksankulmaisten jalkojen muotoilu ja pöytätaason jirattu reumas.

Työkalut
Silitysrauta
Yhdentoimikolvin
6 mm reikärauta
Levynsiirtin
Ruuvipöytä
Kolvinrauta
Selkäreiki, vinttuva tai pyöreäva
Kuusi pöytä loppupöytä
Pöytä ja 4,5 mm, 8 mm ja 3 mm reikiä
Jalkojen alus
Merkkiväline
Kuusi
Ruuviväline

Osa	Materiaalit ja mitat	Määrä
Jalat	Lehtipuu	
	110 x 30 mm x 30 mm	4
Yläosat poikkipuut	270 x 45 x 16 mm	4
Runkopuut	340 x 30 x 16 mm	2
Runko	375 x 75 x 20 mm	4

Muut materiaalit: toinen materiaali on valtu laakeri, kivi, laatta, moneksi tai kiviä - 220 mm x 220 mm x 6 mm (1 x p x v), 4 apukantaa - 60 x 30 mm, PVA-lima, huonekalu, väriainehyönte.

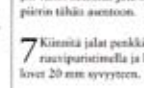
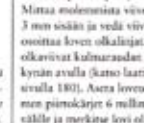
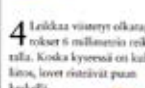
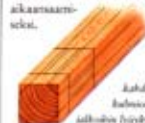
1 Höylää kaikkien osien etureuna ja etusivu osaan leveyteen ja paksuuteen viereisen sivun piirustuksen mukaan.

2 Merkitse ylä nelikantaisiin jalkoihin korkeus piirustuksella hiyykällä sivat ympäri. Merkitse samalla jokaisen jalkaan ylempien poikkipuuden viivitt oikapöytäruoket.

Jokaisen jalkaan tehdään kaksi 33 mm paksuutta löyry 90 asteen kulmaan.

3 Merkitse leveyspiirustuksella oikapöytäruokien sivun leveys, 6 mm. Piirä jokaisen jalan päihin kahdeksankulmaiset (katso sivu 246).

4 Viedä joko yhdensuuntaisesti tai viivaisesti ja hiyykän avulla jokaisen kalkan viereisen sivun sivat,

Tässä vaiheessa jokainen liitos kannattaa tutustua ja merkitä sama numero kuuden poikkipuun vastaavien päihin. Tarkista aina sovitussuhteissa, että numerot täsmäilevät.

8 Merkitse ja sahaa neljä ylempää poikkipuuta oikeaan mittaan - 190 mm plus tapit (245 mm) - ja merkitse tapit ja niiden viivot, 20 mm kookin.

9 Sahaa tapit selkäreikän ja reit päihin siirt, jotka yhtyvät jalan sivalla.

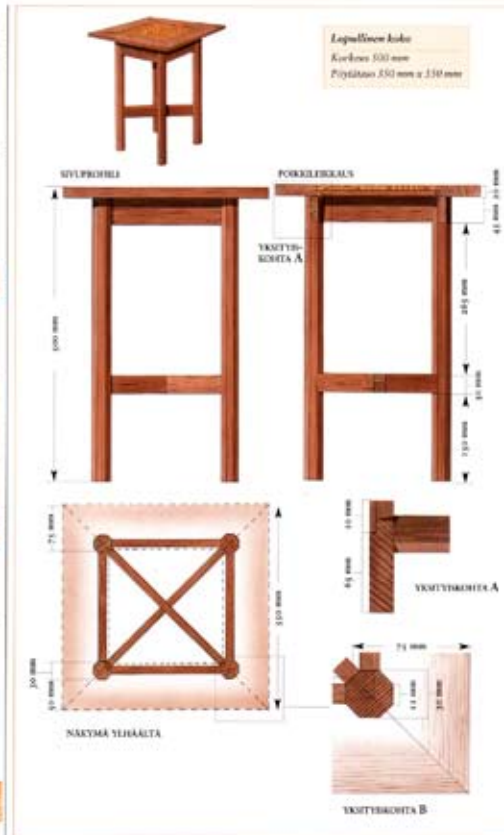

Jalat ja poikkipuut on merkittävät valmiussuhteissa.

10 Tässä vaiheessa voi jo porata ipoukset ruuveille, joilla runko kiinnitetään maahan. (Katso kuva 24.) Yksi reikä poikkipuusta koki. Poraa poikkipuun alapuolelta reikä, johon ruuvit kanta maahan ja jotka ohuutimalla terällä puun läpi.

Poraa poikkipuuden ruuveita

176

SISÄLLYS

JOHDANTO PUU JA MUUT MATERIAALIT

- Luonnon raaka-aine
- Lehtipuut ja havipuut
- Puun käsittely ja kuivaaminen
- Puun ominaisuudet ja viat
- Puutarvainten ostaminen ja varastoiminen
- Talustalustinlaitteet levyt
- Välit
- Muut materiaalit

MUOTOILU JA RAKENTAMINEN

- Toimivuus
- Vakiorakenteet
- Vuorallus- ja kunnossuoritus
- Itäelle suunnittelu

6 TYÖKALUT JA TEKNIIKAT

- Työkalut
- Höyläpöytä
- Työkalupöytäruoket
- Mittaus ja merkintä
- Sahausten perusteet
- Teräsin
- Höyläminen
- Hiennostaus
- Taluttu
- Urutus
- Muotoilu
- Poraminen
- Lapalaitteet
- Tappilaitteet
- Urutukset
- Sinkkalaitteet
- Huolto
- Käsitelmä
- Kokoonpano
- Lima
- Puun viemäisy
- Välit
- Veist
- Sovittaminen
- Metallit ja maanit

36

- 101
- 104
- 110
- 112
- 113
- 115
- 118
- 120
- 128
- 130
- 136
- 140
- 142
- 146

Kirjan sisältösivujen ulkoasu on moninainen ja monipuolinen. Yksityiskohtien runsaus on kiehtova, mutta lukukokemuksena kenties uuvuttava.

Luvun aloitusaukeaman kuvat ovat valtavan kokoisia.

Piirrosohjeet ovat tarkkoja ja selkeitä mittatietoinen ja antavat realistisen kuvan valmiista tuotoksesta.

MUOTOILU JA RAKENTAMINEN

19

Kirjan sisällysauekama on pidetty yksinkertaisena. Tämä toimii, sillä kirjassa on kattava hakemisto.

18

Apupalsta

*Varsinaisen teksti-
palstan vierellä oleva
tila, usein leveä
marginaali*

Kirjainperhe

*Yhteisnimitys yhden
kirjaintyyppin sisäl-
tämälle muunnoksille
ts. leikkauksille*

Riviväli

*Kahden tekstirivin
välissä oleva tila*

Gemena

Pienaakkonen

Versaali

Suuraakkonen

Ulkoreunan marginaali oli käytännössä neljäs rinnakkainen palsta, sillä sen leveys oli sama kuin kolmella rinnakkaisella palstalla. Apupalstaa käytettiin vaihtelevasti lisätilana kuville tai pienille infolaatikoille.

Suuria sivun kuvia oli paljon ja kokonaiset luvut alkoivat jopa aukeaman kuvalla. Kirjan koon huomioon ottaen aukeaman kuvat olivat kerassaan valtavia, mutta kauniita sekä yksityiskohtaisia. Työkalut ja piirroskuvat olivat syvättyjä. Jokaisella pääotsikolla oli oma teemakuvansa apupalstan yläreunassa.

Sisällykseen oli otsikoitu vain kahden ylimmän tason otsikot, kirjan sisällä laskin otsikkotasoja olevan neljä. Sisällyksen selkeän niukka linja on mielestäni varsin hyvä ja perusteltu, sillä kirja sisälsi erinomaisen hakemiston.

Typografian moninaisuus osoittautui lähemmin tarkasteltuna vain saman kirjainperheen eri leikkauksiksi. Vain ingressi näytti olevan eri fonttia. Taiton ulkoasu oli painokas ja asiantunteva. Vain ingressin suuri riviväli ja otsikoiden ympärille laitetut linjat tuntuivat tarpeettomilta. Materiaali ja työkalutarpeet oli merkitty laatikoihin, joissa käytettiin toisinaan myös kellertävää pohjaväriä. Työvaiheet oli merkitty suurin, anfangimaisin numeroin. Kaava- ja ohjepiirroksissa käytettiin selkeyden vuoksi sekä erikokoisia että -paksuisia gemena- ja versaaliotsikoita. Sivun yläreunoissa juoksivat tunnisteet, alareunoissa sivunumerot. Kansi ja sisältö vastasivat tyyliltään erinomaisen hyvin toisiaan.

Yhteenvetona tietokirjoille tyypillisinä ominaisuuksina voisi määritellä monipalstaisuuden ja kuvamateriaalin runsauden. Lyhyitä ohjeita ja muita tekstejä on usein runsaasti, ja niiden tulee erottua riittävästi toisistaan. Erottumisen tulee olla loogista, jotta lukijan on helppo oppia eri elementeissä käytetyt ”visuaaliset koodit”. Runsaan sisällön selkeyttämisessä väreillä voi olla suuri merkitys. Typografian moninaisuutta ei tarvitse pelätä, mutta eri leikkauksia käyttämällä voi saada myös riittävästi typografista vaihtelua.

2.6 KIRJATYPOGRAFIA – HYVÄ TYPOGRAFIA KUISKAA VAAN EI HUUDA!

Kirjan typografia tähtää selkeyteen ja helppolukuisuuteen. Huonosti valittu ja toteutettu typografia käy lukijalle nopeasti vaivalloiseksi ja epämiellyttäväksi lukea. Huonon typografian tunnistaa jokainen, vaikkei osaisi sitä ilmaista tai eritellä; kirja vain ei kutsu lukemaan, on epämiellyttävän oloinen tai jopa luotaantyöntävä. Markus Itkonen listaa Kustannustoimittajan kirjassa (2004, 221) asioita, jotka voivat mennä pieleen typografian valinnassa. Tällaisia seikkoja ovat kirjaintyyppin vaikealukuisuus, liian pitkät rivit, tiheät rivivälit, kireät sanavälit tai huono painojälki. Tekstin ja paperin kontrasti on myös hyvä huomioida lukukokemuksen välittäjänä. Kirkas valkoinen paperi ja musta teksti muodostavat suuren kontrastin. Luonnonvalkoisen tai kellertävän paperin käyttö voi tällöin olla silmälle miellyttävämpää.

Kirjatyypografia on myös kurinalaista. Lehdille ja mainoksille on tyyppillistä typografisen revittelyä ja ilottelua, mutta kirjan typografian täytyy pysyä lestissään. Kirjatyypografian asteikko on hillitty: pienillä ja hienovaraisilla ratkaisuilla on suuri merkitys. Kirjatyypografian tulisi myös taistella aikaa vastaan, sillä laadukas kirja kestää ihmisiä – jopa kauemmin. Kirjatyypografian perusteet ovat vanhoja, hyväksi havaittuja ja ajan saatossa vain vähän muuttuneita. (Itkonen 2004, 221–222).

Tarkan koon ja muodon päättäminen ovat kirjaa suunnitellessa ensimmäinen asia. Tässä kohtaa huomioidaan käsiteltävyys, tarkoituksenmukaisuus ja painoarkkien standardikoot. Standardikokojen suosiminen vaikuttaa edullisesti kirjan lopullisiin kustannuksiin, paperiarkin huolellinen käyttäminen (ei hukkaan heitettyjä arkin osia) voidaan katsoa myös ekologiseksi seikaksi. (Itkonen 2004, 223). Kirjan kokoa suunnitellessa on myös hyvä varmistaa painolta, onko sen tekeminen juuri heidän painossaan mahdollista. Tämä koskee lähinnä suurten kirjakokojen suunnittelua. Teoksen tarkoituksenmukaisuus ja käsiteltävyys kulkevat käsi kädessä. Suuri ja kömpelö matkaopas ei ole tarkoituksenmukainen, jos se on tarkoitettu otettavaksi reissuun mukaan. Keittokirja, jonka päälystämättömät sivut imevät helposti rasvaa ja likaa, ei myöskään vastaa tarkoitustaan. Kirjan onnistuneet materiaalivalinnat ovatkin huomionarvoinen asia.

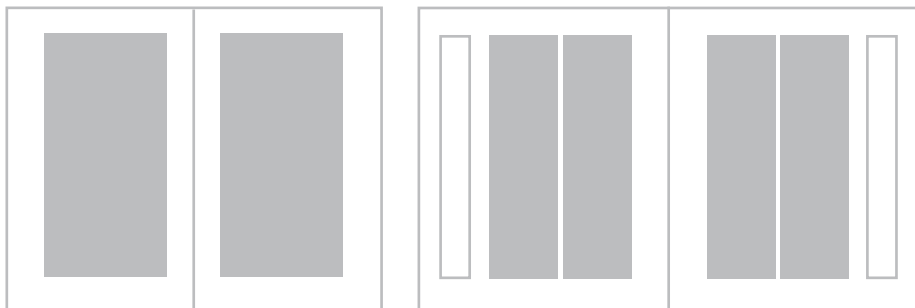
Taittopohja

Sivupohja, johon on suunniteltu paikat kaikille tarvittaville elementeille

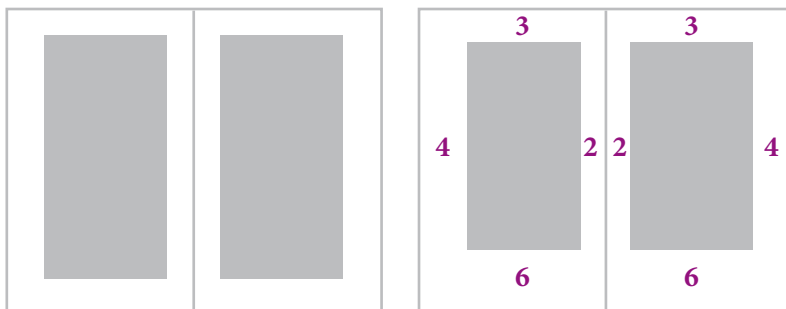
Kirjan koon varmistuttua voidaan siirtyä suunnittelemaan varsinaista taittopohjaa (kuva 5). Palstojen määrä päätetään ensimmäisenä. Vaakasuuntaiseen kirjaan on mahdollista suunnitella useita kapeampia palstoja. Palstamääriin vaikuttaa myös kirjan sisältö. Mitä monimutkaisempi sisältöaines on, sitä paremmin kirjalle sopii monipalstaisuus. (Itkonen 2004, 225) Sisällön elemenettien sijoittelusta tulee tällöin joustavampaa. Seuraavaksi määritellään marginaalit. Tähän on monta tapaa. Käytetyin lienee edelleenkin klassisten vierussuhteiden käyttäminen. Leveät marginaalit tekevät usein lukukokemuksesta miellyttävän. Tällöin on kuitenkin huomioitava kirjan sivumäärän kasvaminen.

[5.] PALSTAT JA VIERUSSUHTEET

Yksipalstainen aukeama ja kaksipalstainen aukeama, jossa apupalsta.

Tavalliset ja klassiset (oik.) vierussuhteet. (Itkonen, 2004).

Seuraavaksi on vuoro määrittää leipätekstin ja muiden tekstien tyyli. Fontin valintaan kannattaa panostaa, sillä luettavuus on aina ensisijaista. Kaikilla kirjaintyypeillä on omanlaisensa henki ja ne herättävät tyystin erilaisia mielikuvia. Fonttien tulee kuvastaa kirjan sanomaa. Samalla tavalla kuin voit vaikuttaa automerkkisi valinnalla siihen, millaisesta statuksesta ja asenteesta viestit, on fonttimaailmassakin omat Porchensa, Volvonsa ja Ladansa. Tyylikkäällä cityautolla on hankalaa liikkua metsätiellä, eikä hienostunut seurapiirirouva ajele ruosteisella pakettiautolla. Tyylikkäällä kirjalla on arvokas ja ajaton kirjaintyyppi, humoristinen kirja leikittelee erilaisia hassuilla fonteilla. Onnistunut kirjaintyyppin valinta tekee kirjasta omassa genressään uskottavan.

Erityisesti tietokirja tarvitsee pieniä mutta tärkeitä visuaalisia ”tienviittoja”, kuten sivutunnisteita, numeroiteja, nostoja, korostuksia, linjoja, kehyksiä, väritunnisteita, väliotsikoita, viitteitä ja symboleita (Itkonen 2004, 234-246). Näiden pienten apujen on syytä olla tarkkaan harkittuja. Suurempia kirjan lukemisessa auttavia kokonaisuuksia ovat sisällysluettelo, kirjallisuusluettelo, hakemisto ja sanasto.

3. Vene vesille – taiton ideointi ja suunnittelu

Kaikelle työskentelylleni on tyypillistä, että perehdyn aina ensin ympärilläni olevaan ja näkyvään aineistoon ennen suunnittelutyöhön ryhtymistä. Suunnittelun aloittaminen ilman tämän vaiheen läpikäymistä saattaisi tuntua jopa mahdottomalta. Läpikäydyn aineiston avulla muodostuu aiheesta yleiskuva, jonka päälle yksityiskohtia voi alkaa rakentaa. Erityyppisten tietokirjojen selaaminen auttoi kiinnittämään huomiota oikeanlaisiin seikkoihin hyvää luettavuutta ja visuaalista selkeyttä tavoiteltaessa. Samalla yritin myös karsia ennakolta mahdollisia taitollisia epäonnistumisia.

Muita kirjoja selaamalla voi löytää hyviä ja käyttökelpoisia malleja oman työskentelyn tueksi. Muuta tietokirja-aineistoa tutkimalla pääsin helpommin myös seuraaviin työvaiheisiin, typografian valitsemiseen ja mallitaittojen tekemiseen. Pidin myös huolta aikataulusta ja tein alustavan suunnitelman ajankäytöstäni.

3.1 MALLIAUKEAMIEN TEKEMINEN

Kun Karistolta oli tarjottu mahdollisuutta taittaa tietokirja ja olin ilmaissut halukkuuteni yhteistyöhön, sovimme malliaukeaman taittamisesta. Oletan, että malliaukeaman teettämisellä minua testattiin taittotaidoistani ja siinä, olinko ymmärtänyt oikein työn luonteen. Sain sähköpostilla toistakymmentä kuvaa ja piirrosta sekä useamman sivun tekstitiedoston. Taittamiselle annettiin aikaa kaksi viikkoa, mihin olin erittäin tyytyväinen. Olin varautunut siihen, että minulta olisi toivottu malliaukeamia muutaman päivän varoitusajalla. Toisaalta olin epä tietoinen siitä, kuinka viimeisteltyä taittосуunnitelmaa minulta odotettiin näinkin pitkän ajan sisällä. Valmistauduin malliaukeaman tekoon keräämällä taittoideoita muista tietokirjoista ja kertaamalla typografian oppeja. Kirjan lopullinen koko oli minulla jo tiedossa. Saatoin siis suunnitella aukeamat ja elementit niin, että niistä oli aidosti hyötyä taiton jatkoa ajatellen.

Malliaukeamia pyydettiin minulta kahdesta kolmeen. Minulle kerrottiin, että kirjan kansi oli suunnitteilla toisella graafikolla. Kannen tyylistä oli tulossa ”rauhallinen ja tyylikäs”. Kannen ilmettä ei oltu vielä hyväksytetty lopullisesti kustantamossa, joten kantta ei minulle lähetetty muun materiaalin kanssa. Tämä harmitti minua, sillä jos kannen tyyli kerran oli jo muotoutunut, olisin saanut siitä paljon vihjeitä sisällön suunnitteluun. Kävi kuitenkin niin, että sain kannen nähtäväkseni niiden kahden viikon aikana, jotka oli mallien taittoon varattu. En siis käyttänyt lopulta aikaa erilaisten taittotyylien kehittämiseen lainkaan, vaan noudatin pitkälle kannen antamia vihjeitä visuaalisesta ilmeestä. Suunnitellessani vaihtelin ja testasin vain pieniä taitollisia elementtejä, kuten alaviitteitä, linjaviivoja ja otsikoiden värejä.

Keskustelin ohjaavan opettajan kanssa muutamaa otteeseen mallitaittoa tehdessäni. Sain hyviä huomiota valinnoistani ja taittoni selkiytyi huomattavasti. Minulla oli taipumusta käyttää mm. linjoja ja viivoja taitossa runsaasti, sillä ne antoivat ryhtiä kirjan sivuille. Loppua kohden linjat karsiutuivat taitosta lähes kokonaan kustannustoimittajan ehdotuksesta.

Pyrin loppuun asti taitossa huomioimaan aina myös kirjailijan ja kustannustoimittajan toiveet ulkoasun suhteen. Yleensä pääsimme helposti

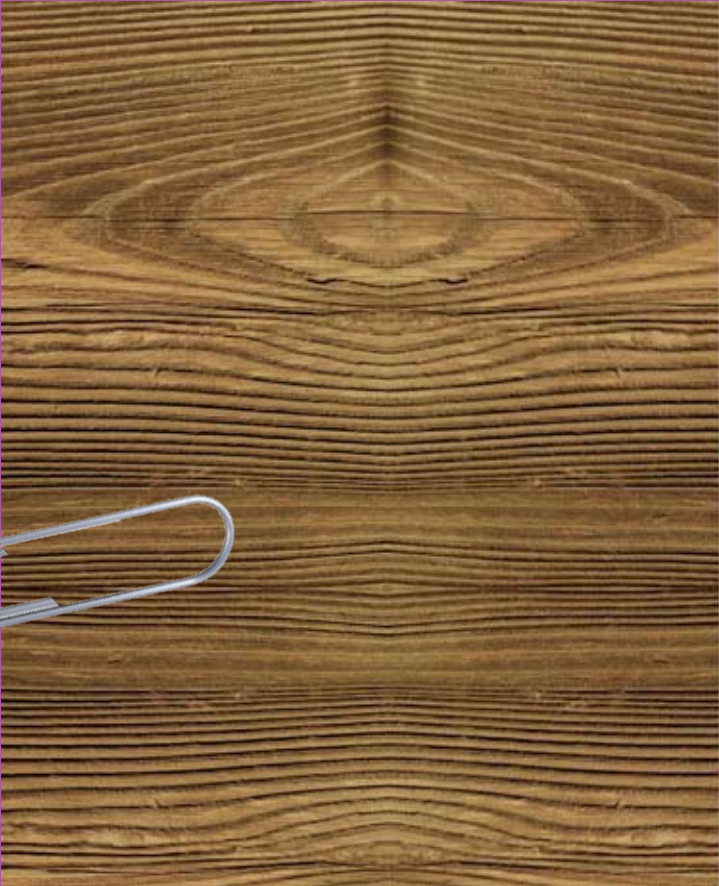
lopputulokseen, joka tyydytti meitä kaikkia. Muutamissa asioissa pidin kuitenkin oman pääni, kuten ehdotuksessani ostaa kuvapankilta tunnelmakuva kirjan alkusivulle. Kirjassa ei siihen mennessä ollut ainuttakaan kuvaa puuveneestä kesäisellä järvellä. Sellainen idyllinen tunnelmapala, joka kiteyttäisi yhdellä vilkaisulla lukijalle kaiken ”puuveneromantiikan”, tarvittiin ehdottomasti. Ajatustani kyllä pidettiin alusta asti oivalisena, mutta sopivan kuvan puutteessa kustannustoimittaja oli jo luopumassa ajatuksesta. Etsin kuitenkin sinnikkäästi sopivaa kuvaa, joka löytyikin lopulta – kustannustoimittajan ansiosta. Tekninen tietokirja kaipaa ehdottomasti heti kirjan alkuun muistutuksen siitä, miksi venelautojen kanssa uurastaminen on lopulta vaivan arvoista! Malliaukeaman lähetettyäni sain jo samana päivänä hyväksyvän vastauksen:

Hei Marika, kiitos tästä! Leiska näyttää hyvältä, olet lähestynyt aineistoa juuri toivomallamme tavalla. Jatketaan siis varmasti tätä yhteistyötä!

3.2 VIERAILU KARISTOLLE

Olin iloinen saadessani alkaa yhteistyöhön vanhan ja tunnetun ja kustannusyhtiön kanssa. Keräsin tietoa Karistosta ja tutustuin web-sivujen kautta Kariston henkilöstöön. Odotin, että minut kutsuttaisiin Hämeenlinnaan keskustelemaan tarkemmin kirjan tekemisestä. Nykyisin on kuitenkin harvinaista, että työtiimi tapaa kasvotusten: yhteistyö hoituu sähköisesti. Pyysinkin itse saada tulla käymään paikan päällä. Pidin tärkeänä ja hyödyllisenä esitellä itseni, saada tavata Kariston henkilökuntaa ja keskustella kasvokkain kirjan tekemisestä.

Minut toivotettiin tervetulleeksi Hämeenlinnaan vierailulle 10.11. 2010. Kustannustoimittaja Satu Laatikainen kutsui minun lisäksi vierailulle myös kirjan kirjoittajan Osmo Perälän. Saavuimme Perälän kanssa Hämeenlinnaan samalla junalla, minä Kuopiosta ja hän Leppävirralta. Ehdimme junamatkan aikana vaihtaa ajatuksia tulevasta työstä, mistä olikin runsaasti hyötyä. Keskustelimme mm. kirjaan tulevista ohjepiirrustuksista. Tapaamisen myötä syntyi positiivinen yhteistyöhenki ja luottamus hyvään lopputulokseen.

2 Puuveneen veistäminen

Veneen veistämisen yhteydessä tulee eteen lukuisia nimityksiä ja käsitteitä, joiden tunteminen helpottaa veistäjän työtä. Seuraavassa aakkostetussa käsiteluetelossa käydään läpi keskeiset käsitteet.

Suunnittelin lukujen aloitusaukeamille kauniita syvättyjä yksityiskohtia, tässä luvussaesi-merkkinä lastu.

Kaksi vierekkäistä palstaa helpotti kuvien sijoittelua.

Ihastuin kauniisiin puutekstuureihin, joita löysin suunnitellessani. Niistä innostui myös kustannus-toimittaja.

Ensimmäisissä versioissa typografia oli voimakas ja massiivinen.

Sivun ulkoreunoilla oli värilliset raodat.

Parraspuu Parraspuut ovat veneen lautojen yläreunaan sisäpuolelle taivutet-
tavat tukevat laitapuut, jotka antavat
veneelle jäykkyyttä ja hyvän kiinnitys-
alustan hankaimille. Parraspuut voidaan
valmistaa yksipuolista tai useampi-
puolista, jolloin ne on helpompi taivuttaa lai-
teen muotoon.

Pasutus on puun kuumentaminen höy-
rystämisellä lähes sadan asteen lämpöi-
lä. Tässä tilassa puun sisältämä ligniini
menettää otteensa kuiduista ja puu on
taivutettavissa kaarelle, jonka säde R =
20 kertaa puun paksuus D.

Peräpuu on veneen perässä lautojen
kiinnitysalustana toimiva ja kölipuu-
hun kiinnitettävä puu. Peräpuusta puhu-
taan myös nimellä perävannas. Kun pe-
räpuusta tehdään leveämmän mallinen,
puhutaan perälaudasta. Aikaisemmin ve-
neenveistäjät valmistivat peräpuun juu-
rakosta, mutta nykyisin se valmistetaan
yleensä useammasta osasta liimaamalla.
Tämän kirjan ohjeissa peräpuu valmiste-
taan liimaamalla.

Polvipuu Polvipuita on monenlaisia ja
moneen tarkoitukseen. Peräpuu kiinnit-
tyy kölipuuhun polvipuulla. Myös peräs-
sä olevat ylimmät laudat voidaan sitoa
peräpuuhun polvipuulla ja leveämpään
perälaudaan kahdella polvipuulla. Ylim-
män lautaparin laudat voidaan myös si-
toa toisiinsa keulapolvilla.

Poskipuu Poskipuut ovat peräpuun si-
vuille liimattavat puut, jotka antavat pe-
räpuulle lisäpaksuutta ja lujuutta sen so-
vittamiseksi kölipuuhun.

Prikka kts. niittivaste

Puristettava niittausalasin Niitein al-
le asetettava alasin voi olla myös paikal-
leen puristettava, jolloin sen paikallaan
pitämiseen ei tarvitse keskittyä. Puristin
voi olla kiertellä kiristettävää tai pikaki-
ristettävää mallia.

Puutärpähti on samaa kuin ns. Oulun-
tärpähti, ja sitä käytetään luotteena, la-
honsuojauksessa, lakkauksessa ja maalaa-

misessa. Mineraalitärpähti ei ole tärsähtiä,
vaan lähinnä bensiiniä.

Pyörästysjyrsin on käsikäyttöinen säh-
köjyrsinkone. Veneen teossa on erityisen
kätevä yhdenkäden pyörästysjyrsin, joi-
ta on tosin vaikea rautakaupoista löytää.
Jyrsinterit ovat käsikäyttöisissä jyrsinko-
neissa joko 6 tai 8 mm:n istukoille tar-
koitettuja, eivätkä ne ole keskenään vaih-
tokelpoisia. Itsekopioivalla jyrsinterillä
tarkoitetaan terää, jonka päässä on laa-
keri. Jyrsittävä esine seuraa tätä laakeria ja
muoto tulee sen mukaisena.

Remmikaari Remmikaaret ovat venee-
seen laudoituksen valmistusta näyttä-
vat usein saarnesta valmistetut ja höyry-
tyksellä ennen asennusta pehmenneet
veneen kaaripuut. Remmikaaret voidaan
valmistaa paitsi saarnesta, myös muori-
ta kuusista ja suoraan kasvaneista ka-
tajista. Laudoituksen näyttauksessa on
remmikaarien kohdalta jätetty näyttävät
niittausaukset.

Tykövetotuurna on niitin paksuisella
reialla varustettu lyöntituurna, jota tar-
vitaan venelaudojen niittauksessa. Tykö-
vetotuurnalla hyödyn västeprikka niitin
päälle niittausalasin vastapuolella käyt-
täm.

Vanerilauta on vanerista venelaudan
muotoon sahattu lauta. Sen etuna on hal-
keilemattomuus. Vanerilaudat valmiste-
taan useimmin liimaamalla 2440 mm pe-
kistä vanerilevyistä sahattuista suikaleista.

Vanerilaudan pintaviilujen syiden tulee
olla pituussuuntaisia. Vanerimateriaali käy
venevanerina markkinoitu lahosuuretu
koivuvaneri ja havuvaneri. Kaunis pinta-
saadaan mäntyviilupintaista vanerista.
Soutaveneeseen soveltuu 9 millimet-
rin paksuinen vaneri. Ns. Sulkava-venet
rakennetaan painosta tinkimisen vuoksi
6 millimetrin vanerista. Koivuvaneria on
tarjolla valmiiksi liimattuina pitkinä 1500
x 6000 mm:n levyinä.

Venelauta on tuppeen sahattu 16 mm
paksu lauta, jonka leveys on 150–400
mm. Venelauta on Suomessa yleensä
mäntyä, mutta kauasta ja haapaakin käy-
tetään. Venelaudan tulee olla tiheä-
läinen.

Kopioiva
pyörästysjyrsin-
terä.

Venelautaa
taaplattona
rakennuspal-
kalle.

Käytin suunnittelu-
vaiheessa paljon linjoja.

Satu Laatikainen haki meidät asemalta Kariston kirjapainolle. Perillä meidät ohjattiin opastetulle painokierrokselle, jonka aikana saimme yleistä teknistä tietoa kirjan painamistyöstä. Puhuimme painokierroksella myös Puuvene-kirjaan liittyvistä asioista. Ilmi tuli hyviä, pieniä mutta hyödyllisiä huomioita esimerkiksi hiusviivan käytön välttämisestä, paperin laadusta, sopivista leikkausvaroista ja yleisesti repro-vaiheesta kirjapainossa. Lopuksi keskustelimme yhdessä kustannuspäällikkö Tuomas Kareksen kanssa ja kävimme läpi niitä kysymyksiä, mitä kullakin oli mielessään herännyt. Kares kertoi kirjan ennakkomarkkinoinnista, kohderyhmästä sekä merkityksestä. Puuvene-kirjan julkaisemisella on merkitystä myös kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta, sillä varsinaista puuveneiden rakentamisesta kertovaa opaskirjaa ei Suomessa ole tällä hetkellä. Tieto ja taito puuveneiden rakentamisesta on häviämässä, joten on tärkeää saada tuo tieto kirjoihin ja kansiin sitä ennen.

*Karisto lyhyesti
esiteltynä. Tiedot
koottu sivuilta
karisto.fi ja
wikipedia.org.*

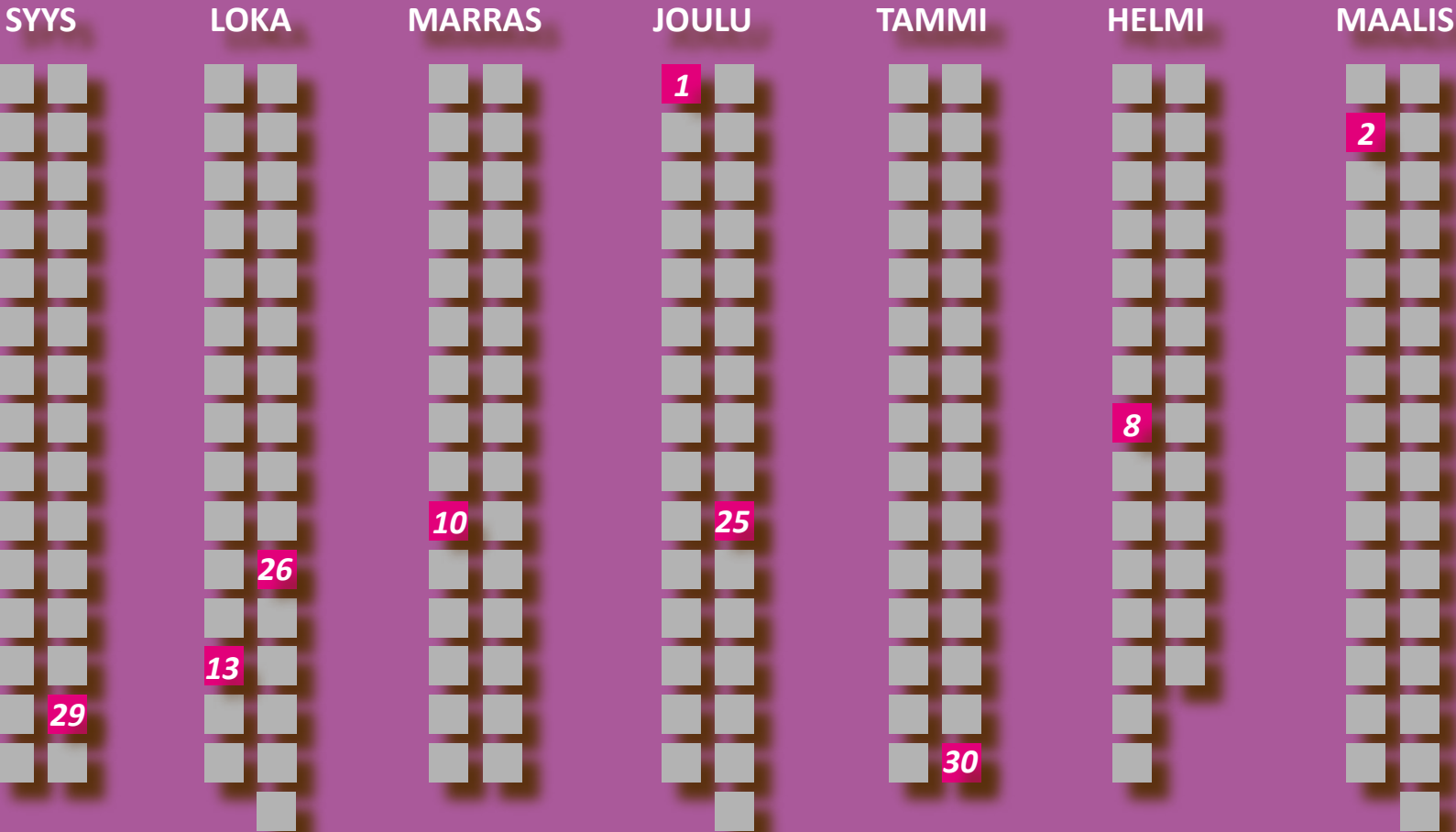
1. Kustannustoiminta alkoi 1900 August Bomanin ja Arvi A. Karlssonin (myöhemmin Karisto) perustamana. Boman myi osuutensa 1907 ja yhtiön nimi muutettiin Arvi A. Kariston kustannusliikkeeksi.
2. Karisto perusti sitomoyrityksen sekä kirjekuoritehtaan. Toiminnot sulautuivat yhteen 1917, kun perustettiin Arvi A. Karisto Oy.
3. Karisto Oy on yleiskustantaja, joka julkaisee sekä kotimaista että suomennettua kaunokirjallisuutta, tietoteoksia sekä lasten- ja nuortenkirjoja.
4. Vuosittain Karisto julkaisee n. 100 uutuusnimikettä sekä runsaasti uusintapainoksia.
5. Henkilöstöä yhtiössä on noin 80 ja liikevaihto on 10 miljoonaa €.
6. Kariston tunnetuimpia kirjailijoita: Seppo Jokinen, Kirsti Ellilä, Juha-Pekka Koskinen, Timo Sandberg ja Jukka M. Heikkilä.

3.3 TYÖSKENTELYN AIKATAULUTTAMINEN

Laajan ja pitkäaikaisen taittoprosessin aikatauluttaminen on ensiarvoisen tärkeää. Deadlinet ovat jo varhain selvillä, ja kirjan ennakkomarkkinointi on yleensä hyvässä vauhdissa - ennen kuin mitään kirjaa edes on olemassa. Kirjan tekemisessä graafikko saattaa ajoittain tuntea kovaakin painetta, varsinkin, kun luvatus aikataulut elävät, aineisto on myöhässä tai eteen tulee muita odottamattomia tilanteita. Itselleen kannattaa määrittää tarkka taittoaikataulu ja pyrkiä noudattamaan sitä viimeiseen asti (kuva 8 s. 32–33). Ongelmien ilmaantuessa –sillä niitä ilmaantuu, vieläpä runsain mitoin– koin hyödylliseksi päästä ongelman yli ripeästi, tietenkään lopputuloksen kärsimättä. Pohtimaan ja ihmettelemään ei ongelmien edessä kannata jäädä. Myös tukeutuminen kustannustoimittajaan ja muihin graafikkoja avustaviin henkilöihin on paikallaan. Kirja on yhteinen, ja kaikki ovat siitä osaltaan vastuussa, ei kukaan tekijä yksinään.

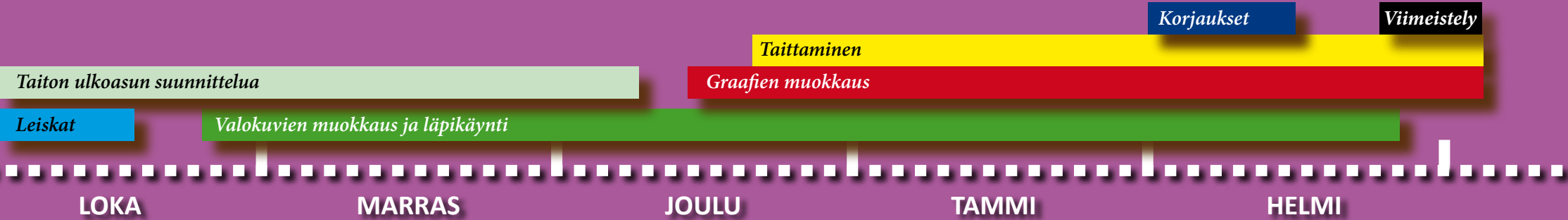
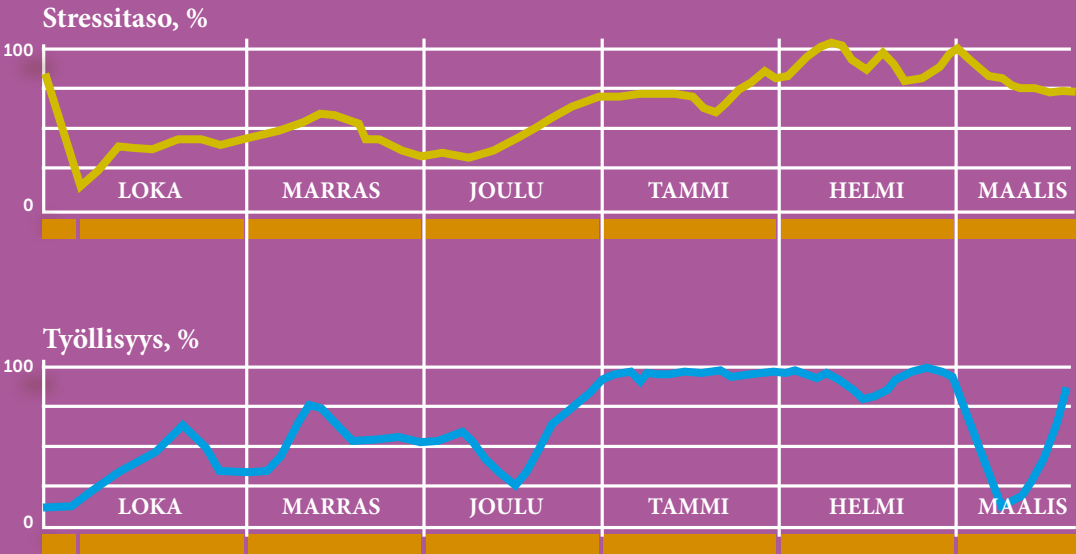
Erinäisistä deadlineista on suhteellisen helppoa laskea kalenteriviikko ja kohti nykyhetkeä ja arvioida kulloisenkin työvaiheen kesto. Ennen tätä on vielä itselleen teroitettava, mitä ollaan tekemässä ja millaisia työvaiheita tekemiseen kuuluu. Jos mahdollista, varaa työvaiheisiin hieman joustoaikaa, jotta turhaa paniikkia ei synny muutosten ja yllätysten keskellä.

Pidin kirjaa työvaiheiden edetessä myös stressitasostani, josta on nähtävissä kaaviot s. 33. Stressitaso nousee selvästi ensimmäisen kerran ensimmäisten ongelmien ilmaantuessa ja myös kirjan tekemisen loppuvaiheessa, jolloin aikataulussa pysymisen ja onnistumisen paine kasvaa entisestään. Loppuvaiheessa myös väsymyksellä on osuutta stressitason nousuun, sillä kirjan taittaminen on pitkä, monivaiheinen ja sinnikkyyttä vaativa prosessi.

29.9. Karisto tarjoaa taittoa
13.10. Mallileiskan palautus
26.10. Kuvamateriaali saapuu
10.11. Vierailu Karistolle
1.12. Taittovalmis teksti

25.12. Taittaminen alkaa
30.1. Pdf luovutus
8.2. Ensimmäinen korjaus-
kierros palautuu
2.3. Aineisto painoon

4. Tietokirjan rakentamisen vaiheet

4.1 TAITTOSUUNNITELMA

Taittосуunnitelma syntyi pitkälle jo mallitaittovaiheessa, sillä kirjan lopullinen koko oli silloin jo tiedossa. Saatoinkin siis tuolloin suunnitella taiton ilmettä varsin yksityiskohtaisesti. Erittelen ja perustelen seuraavassa tarkemmin niitä ratkaisuja, joihin päädyin taittoa suunnitellessani.

FONTTI

Typografian suunnittelin hyvin lähelle valmista ja lopullista typografiaa jo mallitaittovaiheessa. Aloitin suunnittelun leipätekstin kirjaintyyppin valinnalla. Kävin läpi toistakymmentä fonttia, joista valitsin kokeiluun Constantian, Corbelin, Minion Pro:n ja Chaparral Pro:n. Näiden neljän fontin kanssa työskentelin sopivan rivivälin löytämisessä. Arvioin myös tekstin lukukelpoisuutta latomalla pitkiä tekstiosuuksia ja tulostamalla kaikki kokeiluni. Tein kaikki versiot pistekoolle 11, jotta näytteet olisivat saman arvoisia ja niiden eroavaisuudet helposti havaittavissa. Ainoastaan Corbel on neljästä fontista päätteetön. Suosikikseni nousi hyvin nopeasti Minion Pro, joka on helppolukuinen ja miellyttävä silmälle maltillisen päätteellisuuden, vahvuusvaihtelujen ja kauniin ladonnan vuoksi.

Otsikkofontin etsinnässä päädyin lopulta kirjan kansifonttinakin käytettyyn Museoon. Otsikkotasoja oli kaavailtu kirjaan neljä. Museo on helposti tunnistettava ja persoonallinen päätteellinen fontti, josta sain käyttööni kolme leikkausta. Nämä kolme leikkausta olivat ilmaisia ja latsin ne Ascenderfonts-nettisivulta. Käytin Museon leikkauksia 300, 500 ja 700, jotka ovat pelkästään toistensa eri lihavoitteja. Päätteellisen leipätekstin käyttö olisi mielestäni kaivannut päätteetöntä ja selkeää otsikkofonttia. Kirjan tyylin kannalta Museo hallitsi kuitenkin niin selkeästi kannen visuaalisuutta, että olisi miltei ollut lukijan pettämistä olla käyttämättä sitä myös otsikkona kansien sisäpuolella. Neljä otsikkotasoa kirjassa on jo aika paljon, eikä Museon vaihtelevuus riittänyt kaikkiin neljään. Neljänneksi otsikkotasoksi otinkin lihavoidun leipätekstin, Minion Pro boldin.

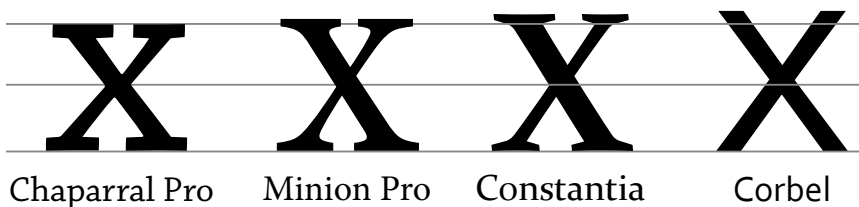
Nostoille valitsin vastapainoksi hyvin eleettömän ja päätteettömän kirjaintyyppin Calibrin. Calibrissa on sekä pehmeyttä että herkkyyttä massiivisen Museon rinnalla. Taiton edetessä tein ratkaisun jakaa nostot ingresseihin sekä varsinaisiin nostoihin. Kummassakin käytin Calabria, mutta eri pistekoolla, rivivälillä ja lihavoinnilla. Calibrin erottuvuutta korostin valitsemalla väriksi 70 % mustan. Myöhemmin graafeja tehdesäni käytin Calabria myös niiden tekstissä. Graafien ja leipätekstin ero tuli täten selkeämmäksi, mutta pysyi silti harmonisena.

Tietokirjoissa on usein paljon erilaisia tekstityyppejä, kuten tietois-kuja, infolaatikoita, korostuksia, useampia erilaisia kuvatekstejä ja muita tekstikatkelmia, kuten lainauksia. Saattaa olla vaikeaa pitää moninainen typografia riittävän pelkistettynä ja hallittuna. Mukana voi olla lisäksi sanojen korostuksia, kuten lihavoitteja ja kursivoitteja. Yksi huolenai-heeli olikin juuri tekstityyppien kirjo. Markus Itkonen toteaa Kustan-nustoimittajan kirjassa, että kirjan typografian voi toteuttaa varsin on-nistuneesti vain yhtä tai kahta kirjainperhettä yhdistelemällä, kolmas voi olla jo liikaa ja aiheuttaisi näin ollen vain sekavuutta. Klassisessa typo-grafiassa kokonaisen kirjan toteuttaminen perustuu vain yhteen kirjain-perheeseen, useimmiten renessassiantiikvaan. (Itkonen 2004, 230). Kol-men fontin, Museon, Calibrin ja Minionin käyttö leikkauksineen tuntui sekin alussa liian moninaiselta. Pitäydyinkin siksi typografiassa leipä-tekstille uskollisena. En esimerkiksi korostanut erikseen luetteloita, joita kirjassa on runsaasti. Lihavoitu numerointi riitti nostamaan listaukset riittävästi esiin leipätekstin seasta.

Graafi

Kuvaaja. Tässä yhteydessä graafilla tarkoitetaan piirrettyä ohjekuvaa, informaatiografiikkaa.

[9.] KIRJAINTYYPIT

Suurennettuna kirjainten eroavaisuudet ovat selkeät. Vaihtoehtojen ainoa päätteetön fontti on Corbel.

Kirjan fonttipaletti.
Ylinnä luvun
pääotsikko.

Museo 700 40 pt

Museo 700 14 pt

2. tason otsikko

Museo 500 12 pt

3. tason otsikko

CALIBRI REGULAR 10 pt

Sivun alatunniste

Calibri Regular 13 pt

Ingressi

Calibri Bold 13 pt

Nosto

CALIBRI BOLD 9 pt

Graafin otsikko (valkoinen)

Calibri Regular 10,5 pt

Graafin leipäteksti

Minion Pro 11 pt

Kuvateksti

Minion Pro 11 pt

Leipäteksti

Minion Pro 11 pt

4. tason otsikko

PALSTAT

Seuraavaksi otin huomioni kohteeksi palstan. Kirjan koko, 190 mm x 234 mm, mahdollisti myös kahden palstan käytön rinnakkain. Otin jo alussa huomioon, että kahden palstan käyttö helpottaisi ohjekuvien sijoittelua oman tekstinsä läheisyyteen paremmin kuin yksi palsta. Yhden ja kahden palstan käyttö vaatii kuitenkin kompromissejä mm. rivivälin ja kappaleiden sisennysten suhteen. Sopiva riviväli 110 mm leveälle palstalle olisi kenties liian harva puolet kapeammalle palstalle. Sopiva sisennys leveälle palstalle taas olisi todennäköisesti liian suuri kapeammalle. Ensimmäisessä mallitaiton versiossa palsta oli hyvin leveä, 130 mm. Suositus palstan leveydeksi on yleisesti korkeintaan 110 mm, koska sitä leveämmät palstat häiritsevät katseen siirtymistä sujuvasti riviltä toiselle. Sekä kustannustoimittaja että ohjaava opettaja kehottivat kaventaamaan palstaa. Kaventamisessa tuli kuitenkin huomioida, että palstaväli syö tilaa kahdelta vierekkäiseltä palstalta. Kokeilujen lopuksi pidin palstan 120 mm levyisenä, jolloin kahden palstan palstaleveydeksi jäi 57,55

mm palstavälin ollessa 4,9 mm. Tämä oli ehdoton minimi, jolloin valitun fontin (Minion Pro) pistekooksi sopi molemmissa palstajaoissa 11 pt ja riviväliksi 14 pt. Rivirekisterin käyttö edellyttää pitämään leipätekstin pistekoot kauttaaltaan samana. 120 mm palsta on silti toimivuutensa rajoilla, mutta koska kirjassa kuvat ja tekstin kierrättäminen kaventavat toistuvasti palstaleveyttä, oli päätös hyvä ja toimiva.

Epäselvää minulle oli, kuinka kahta eri palstatyyliä tulisi käyttää. Oletin ensiksi, että samanlaisten palstatyylien tulisi toistua samanlaisissa yhteyksissä tai tasaisin väliajoin. Selvisi kuitenkin, että palstan voisi valita aina sivukohtaisesti tekstin tarpeita ajatellen. Kahden palstan käyttö osoittautui käyttökelpoiseksi erityisesti käsitelueteloiden kanssa, jolloin taitetaan toistuvasti lyhyitä tekstikatkelmia peräkkäin. Myös pitkät tekstikatkemat ilman kuvia sopivat paremmin kahdelle palstalle. Yhdessä palstassa tekstiä voi kierrättää kuvien ympäri, jolloin taittoon saadaan vaihtelevuutta. Pitäydyin myös varhaisessa visiossani tehdä ulko-reunojen marginaaleista apupalsta kuvateksteille.

Rivirekisteri
*Julkaisuohjelman
ominaisuus, joka pitää
vierekkäiset tekstirivit
samassa linjassa*

[10.] TAITTOPOHJA

MARGINAALIT

Marginaalien leveyden päätin samaan aikaan palstoja suunnitellessani, kuitenkin palstan ehdoilla. Leveät marginaalit antavat taitolle ilmavuutta ja lukijalle hallinnan tunnetta sisällön suhteen. Kitsastelu marginaalien kanssa saa sisällön näyttämään liian runsaalta ja kenties lukijan tuntemaan ahdistusta. Liian leveät marginaalit lisäävät tietysti sivumäärää, koska ne syövät tilaa tekstiltä ja kuvilta. Tein sivun ulkoreunan marginaalista apupalstan, sillä katsoin käytännölliseksi sijoittaa kaikki kuvatekstit apupalstaan. Apupalstaan tuli lisäksi muita pieniä huomioita, kuten vinkki eri venetyyppien mallipiirroksien oikealle sivulle.

Marginaalien määrittelyyn on olemassa useita geometrisiä ja laskennallisia tapoja. Säädin itse marginaalit silmämääräisesti, mutta noudattamalla perinteisiä optisia perusteita, kuten alamarginaalin pitämistä muita marginaaleja leveämpänä. Silloin kun alamarginaali jätetään leveämmäksi kuin muut, teksti näyttää ”lepävän” hyvin ja tukevasti kirjan sivulla, eikä näytä valuvan sivun reunan yli. Sisämarginanalin oikea leveys on tärkeintä, sillä kirjan aukeamiseen vaikuttaa sidontatapa ja käyteyn paperin luonne. Lankasidonta antaa kirjalle aina paremman avautumisominaisuuden kuin liimalla sidottu tai nidottu. Turvallinen sisämarginanalin leveys on joka tapauksessa 20 mm.

ELEMENTIT

Kustannustoimittajan käsikirjassa (Itkonen 2004, 246) kerrotaan: ”Jos ei lasketa mukaan joihinkin kirjaintyyppeihin sisältyviä abstakteja merkkejä tai kuvallisia, esittäviä merkkejä eli piktogrammeja, linjat ovat ainoita typografisia koristeita. - - - Linjojen käyttö vaatii harkintaa, sillä vain harvoin niitä todella tarvitaan.” Linjojen päätehtäväksi Itkonen sanoo yhteenkuuluvuuden asioiden erillään pitämisen, mutta lisää samaan hengenvetoon, että ”hyvässä taittopohjassa elementit ovat muutenkin paikoillaan ilman sekoittumisen vaaraa.” Linjoilla voi kehystää kuvia, tietolaatikoita tai rinnakkaisia palstoja, mutta linjojen tarpeellisuutta on silloinkin harkittava tarkoin. Tavallisimpia linjatyyppejä ovat yhtenäinen linja sekä pisteviiva. Yhtenäisen linjan paksuus on hyvä olla korkeintaan 0,5 pistettä ja pisteviivan vähintään 0,5 pistettä.

Yleinen virhe tottumattomalle taittajalle onkin kehitellä ylimääräisiä laatikkomaisuuksia visuaalisuuden tueksi. Laatikkomaisuus on aina turhaa ja sitä olisi hyvä välttää. Valokuvat ovat usein laatikkomaisia, teksti on usein suorakulmaisessa muodossa, kirjan sivu on laatikkomainen... Pyhiä laatikkomaisuuksia riittää taitossa riittävästi jo muutenkin. Elävyyttä saadaan syväämällä kuvia, kierrättämällä tekstiä, kallistamalla elementtejä sekä muistamalla pitää kokokontrastit riittävän suurena (esimerkiksi otsikko-leipäteksti, pääkuva-muut kuvat) jne.

Väritaustat eivät kuuluu typografiaan, mutta luen ne tässä kohtaa muiksi visuaalisiksi elementeiksi. Kirjaan valitsin tehosteväriksi keltaisen, jota käytin kautta linjan mm. lainattujen tekstikatkelmien yhteydessä sekä taulukoissa. Keltainen aurinkoisena värinä tuo pirteyttä taittoon ja on neutraali valinta tunnelman ja mielikuvien suhteen. Se sopii lisäksi hyvin yhteen mustan tekstin kanssa. Kokeilin myös punaista, sinistä ja vihreää väriä taustoihin, mutta ne eivät toimi vaaleina sävyinä yhtä hyvin kuin keltainen. Keltaista käytettiin usein tehovärinä myös niissä kirjoissa, joita selasin opinnäytetyön aikana ja joista etsin vaikutteita Puuvene-kirjan ulkoasuun.

VALOKUVAT JA PIIRROKSET

Valokuvien sijoittelussa noudatin periaatetta, jossa kuvat taitetaan joko kokonaisen tai puolen palstan leveydellä, kuitenkin niin, ettei valokuva voi olla koskaan sisemmällä palstalla (kaksipalstainen sivu). Näin apupalstan kuvatestit ohjaavat luonnostaan katsomaan oikeaa kuvaa. Muutamassa kohdin rikoin tätä logiikkaa taittamalla yli 120 mm leveät valokuvat kirjan taitteeseen asti. Samaten, jos kaksi puolen palstan kuvaa sijoitettiin vierekkäin, niillä oli selvyiden vuoksi yhteinen kuvateksti.

Käytin syvättyjä kuvia ja tekstin kierrätysominaisuutta aina kun se oli mahdollista. Näin taitosta tuli mielenkiintoisempi. Lukujen aloituskuvat sijoitin aina aukeaman vasemmalle sivulle koko sivun kuvina. Graafit pyrin muokkaamaan Illustratorissa myöskin palstojen leveyden mukaan. Usein graafit olivat leveydeltään 120 mm. Muutamat piirrokset oli tehtävä sisältönsä vuoksi leveämmiksi kuin 120 mm, mikä oli minusta harmittavaa. Ratkaisin asian sillä, ettei graafeilla ollut

lainkaan kuvatekstejä, vaan kaikki graafiin liittyvä teksti oli osana kuvaa, piirroksen sisällä.

4.2 KÄSIKIRJOITUKSEEN PEREHTYMINEN

Taittäjä perehtyy aina käsikirjoitukseen. Koska taittotyönäni oli tietokirjan tekeminen ja puuveneen rakentaminen oli minulle aiheena tuntematon, halusin perehtyä käsikirjoitukseen erityisen huolellisesti. Minulle oli tärkeää saada käsitys tekstin sisällöstä, kuten kappaleiden pituuksista, veneen tekemisen termeistä ja tekstin tyylistä. Kävin myös läpi käsikirjoituksesta erilaiset tekstityypit, kuten kuvatestit, nostot jne. Tiesin, että kuvaviittauksia tekstin seassa olisi paljon, joten kiinnitin huomiota myös niihin. Käsitteiden ja erityissanojen lukeminen ennakkoon helpotti taittovaiheessa mukaan tulevien kuvien ja graafien hahmottamista. Korjatessani piirroksia infografiikan muotoon minun oli hyvinkin perusteellisesti ymmärrettävä, mitä piirroksella haluttiin havainnollistaa. Näin uskalsin poistaa piirroksista turhia yksityiskohtia ja jopa ylimääriä apukuvia. Piirrosten ilme siistiytyi ja selkeytyi huomattavasti.

Taittäminen ei ole pelkkää tekstin juoksuttamista. Taittäjan on tärkeää ymmärtää tekstin luonne, joka taas edellyttää tekstiin perehtymistä ja tekstin sisällön ymmärtämistä. Jos käsikirjoitus on hyvin ja huolellisesti tehty taittäjaa ja taittamista ajatellen, siitä käyvät ilmi taittäjalle tarpeelliset typografiset ohjeet. Tällaisia ovat mm. lainaukset, lähdeviitteet, otsikkohierarkia, kuvatestit, nostot, tiivistelmät jne. Jos näissä merkinnoissa on puutteita, taittotyö hankaloituu merkittävästi. Mikäli käsikirjoituksessa on ohjeiden osalta merkittäviä puutteita ja epäselvyyksiä, taittäjä voi pyytää käsikirjoituksesta uuden, korjatun version. Kun taittäjä sisäistää, millaista tekstiä hän on taittamassa, hän osaa valita tekstiilleen sen sisältöä tukevan muodon. Tämä taas helpottaa tulevaa lukijaa hahmottamaan tekstin asiasisältöä. Taittäjan tehtävä on tehdä kirjan sisältö visuaalisesti ymmärrettäväksi ja helpoksi omaksua (tämä kaikki tietysti lähtee huolellisesta ja hyvästä käsikirjoituksesta). Kiinnostuksen herättäminen lukijassa on myös yksi onnistuneen ja ammattimaisen taittotyön tavoitteita.

Taittovalmiin tiedoston käsikirjoituksesta sain joulukuun ensimmäisellä viikolla. Pyysin siitä myös tulostetun version työtäni helpottamaan, ja sain sen postitse samoihin aikoihin. Ennen varsinaista taittovalmista käsikirjoitusta halusin selata kirjaan tulevaa tekstiä, joten minulle lähetettiin aikaisempi käsikirjoitus. Sain tästä versiosta varsin kattavan kuvan kirjan sisällöstä. Kävin tekstin avulla myös osittain läpi kuvamateriaalia.

Taittovalmista käsikirjoitusta tutkiessani huomasin muutamia seikkoja, joita olisi kenties voinut vielä miettiä ja hioa taittovaihetta varten. Ensimmäinen huomioini koski otsikkotasoja, jotka oli jaettu neljään. Olimme sopineen kustannustoimittajan kanssa, että käsikirjoituksessa otsikotasot saa erotella muotoiluun (lihavointi, kursivointi jne). Huomasin kuitenkin, että muotoilut eivät edenneet loogisesti kautta linjan, ja jouduin arvioimaan ja tulkitsemaan taiton edetessä joitakin otsikkotasoja uudelleen. Käsikirjoitukseen oli myös merkitty yleisluontoisesti ”nosto”, jos tekstikohdan haluttiin jollain tavoin erottuvan muusta tekstistä. Hankalaksi asian teki se, että tekstit olivat hyvin erimittaisia: osa nostoista käsitti vain yhden lauseen, osa taas oli hyvinkin pitkiä tekstipätkiä. Tutkin myös nostojen ilmenemistä kappaleissa. Lopulta päädyin ratkaisuun, jossa muutin heti otsikon jälkeen tulevan noston ingressiksi.

4.3 VALOKUVAMATERIAALIN KÄSITTELY

Kirjaan kaavaillut valokuvat olivat kirjoittajan itsensä kuvaamia työvaiheita veneen rakentamisesta. Valokuvamateriaalin kirjavuus laadun suhteen oli tiedossa alusta lähtien. Kuvia oli ilmeisesti otettu pitemmällä aikavälillä hyvin erilaisissa valaistusolosuhteissa, tarkkuudessa ja sommittelussa oli paikoin toivomisen varaa ja osa kuvista oli painolaadultaan erittäin heikkoa. Lisäksi useita kuvia oli rajattu tai syvätty etukäteen, mikä rajoitti taitollisia mahdollisuuksia kuvankäytössä. Kuvissa ei ollut juuri lainkaan taiton kannalta vaihtoehtoisia versioita samasta aiheesta, kuten pysty- ja vaakakuvia. Tämä vaikeuttaa aina tekstin ja kuvien sijoittelua.

Sopimus oli, että saisin taittajana kaiken kuvamateriaalin käsiteltäväksi kerralla. Käytännössä kuvamateriaalia tuli lisää pitkin matkaa aivan taiton viime metreille asti. Valokuvia vaihdettiin joko toisiin parempilaatui-

siin, havainnollisempiin tai muuten paremmin aiheeseen sopivampiin. Kuvat lähetettiin minulle CD:llä, joita kertyikin useita taittotyön aikana (kuva 7 s. 28–29). Kuvien hallinnointi hankaloitui, sillä samoja kuvia saatettiin lähettää uudestaan ja uusilla tiedostonimillä. Myös kuvankäsittelytyötä tuli enemmän, sillä olin käynyt alkuperäisen kuvamateriaalin läpi ja jouduin lisäkuvien myötä käsittelemään määrällisesti lisää kuvia.

Kun sain ensimmäisen kuva-CD:n itselleni, kävin kaikki kuvat läpi Photoshopissa. Tarkistin kuvan koon ja resoluution sekä yleisesti kuvan tarkkuuden ja käyttökelpoisuuden. Kaikki kuvat olivat alkujaan .jpg muodossa. Tein painolaadultaan heikoista tai muuten huonoista kuvista listan, jonka avulla pyrittiin etsimään korvaavat ja paremmat kuvavaihtoehdot.

Kuvamateriaalin kirjavuuden ja ”rikkinäisyyden” vuoksi suunnittelin kuvapankin käyttöä osana kirjan visuaalisuutta ja ehdotin tätä myös kustannustoimittajalle. Hänen mielestään ajatukseni kirjan luvunaloitussivujen täydentämisestä kuvapankin laadukkaammilla kuvilla oli erinomainen. Halusin puuvene-aiheiseen kirjaan enemmän puun ja käsityön tuntua. Luvunaloituksiin valikoituikin pienimuotoinen ”puun tarina”, joka alkaa männyn kaarnan lähikuvasta ja päättyy viimeisessä luvussa laineilla keinahtelevaan, valmiiseen puuveneeseen. Alkujaan luvunaloituskuvien toivottiin olevan enemmän kunkin luvun aiheeseen sopivia erikoislähikuvia puun työstämisestä, mutta tällaisten kuvien löytäminen kuvapankeista osoittautui miltei mahdottomaksi. Samoin kävi kuville, joita etsimme kirjassa olevan tietopaketin tueksi. Tarvitsimme noin kymmenestä puulajista kuvan kunkin puulajista kertovan tekstin rinnalle. Löysimme lopulta vain kuusi tarkoitukseen sopivaa kuvaa, joista kaksi jäi käyttämättä ulkomaisen kuvapankin takia. Näiden kahden kuvan käyttöehdot olivat epämääräiset, mikä sai kustannustoimittajan hylkäämään kuvien ostamisen.

Metsästimme tarvitsemiamme kuvia kiitettävällä tarmolla muiltakin yhteistyötahoilta kuin kuvapankeilta, mutta emme päässet toivottuun tulokseen. Kuvapankeista mieleisen kuvan etsimiseen kannattaakin varata riittävästi aikaa. Tätä ei välttämättä tule ajatelleeksi, sillä kuvapankkien tarjonnan laajuus voi sokaista luulemaan, että valinnanvaraa on ja

mieleinen kuva löytyy vain parilla hiiren napsautuksella. Usein kuvapankin kuvat ovat myös klinisiä, siloteltuja tai viestivät toisenlaisesta kulttuurista (esim. ”amerikkalainen elämäntapa”).

Kuvankorjailu, jota valokuviin tein, oli valkotasapainon parantamista, satunnaista roskien poistoa, rajaamista, terävöittämistä ja oikaisemista. Korjailun rajat tulivat hyvin nopeasti vastaan, sillä lähtöjään huonolaatuisen kuvan ”joustavuus” myös parannustoimenpiteille on rajallinen. Kaikesta huolimatta kirjaan valitut kuvat olivat sisällöltään havainnollisia ja helpottavat tekstin ymmärtämistä. Kuvien kauneus sinänsä on vasta toissijainen asia, kun kyse on tiedon välittämisestä. Kustannusyhtiölle asia on tietenkin myös kustannuskysymys; valokuvaajan palkkaaminen on hintavaa ja kuvaaminen vie aikaa.

4.4 PIIRROSTEN TYÖSTÄMINEN INFOGRAFIIKAKSI

Kirjan tekemisen alkuvaiheessa taittotyöhön kuuluvaksi työksi määriteltiin valokuvien käsittely (värikorjailu). Piirrosten muokkaamisesta ei puhuttu muuten kuin tekstien osalta, fontin vaihtamisesta kirjan typografiaan sopivaksi. Huomasin pian piirrosmateriaalin saavuttua, etteivät piirroskuvat olleet sellaisenaan kirjaan painettavia. Ehdotinkin piirrosten korjaamista yhdenmukaisempaan muotoon ja sain onneksi piirtäjän ja kustannustoimittajan luvan muutoksiin (kuvat 11 ja 12 s. 46–49).

Puuveneiden rakentamista koskevissa ohjepiirroksissa oli monenlaisia ongelmallisia kohtia, jotka oli mietittävä uusiksi. Piirrosten tekemisen yhteydessä ei oltu mietitty mm. piirroksen lopullista painettavaa kokoa. Liian yksityiskohtaiset piirrokset eivät kestä pienentämistä. Tekstien koot saattoivat vaihdella samassa piirroksessa huomattavasti (jopa 3–12 pt välillä), piirroksissa oli käytetty kauttaaltaan hiusviivaa, värejä oli piirroksissa käytetty vaihtelevasti (väreillä ei ollut merkitystä tai samaa väriä oli käytetty ilmaisemaan toisistaan irrallisia asioita) ja piirrosten sommittelu saattoi aiheuttaa vääriä tulkintoja. Mittatietoja ilmaisevien koordinaattistojen tyyli vaihteli useimmiten. Muutama alunperin vektorina tehty kuva oli annettu taittoon varsin heikkolaatuisena .jpg tiedostona. Halusin säästää aikaa enkä pyytänyt kirjoittajaa taiton loppuvaiheessa enää alkuperäisiä tiedostoja, vaan vektoroin piirrokset bittikarttakuv-

Hiusviiva
*Ohut, alle 0,25 pisteen
paksuinen viiva*

ta suoraan Illustratorissa. Yksinkertaisten piirroskuvien kohdalla tämä käy näppärästi.

Puuveneen rakentamisen opaskirja sisälsi luonnollisesti paljon ohje-piirroksia, joissa esitetään kulloisenkin työvaiheen tarkempi kulku. Ohje-piirrokset oli tehnyt kirjan kirjoittaja Osmo Perälä. Piirrosten tekemiseen hän oli käyttänyt CorelDraw vektoriohjelmaa, josta minulla ei ollut kokemusta. Piirrosten alkuperäiset tiedostot aiheuttivat ongelmia työvaiheessa, sillä ne piti kääntää muotoon, jota Illustrator-ohjelma lukee (.ai). Konvertoiminen aiheutti paikoin suuria muutoksia tiedostoihin; esimerkiksi taulukkotiedot hävisivät kokonaan. Myös fonttien korvaaminen toisilla aiheutti sekavuutta tekstiin. Osa tekstistä ei ollut enää muokattavissa, sillä tiedostomuodon muuntaminen oli tehnyt niistä objekteja (outline). Tekstin paikka saattoi myös vaihdella konvertoinnin takia, mikä vaikeutti piirrosten tulkintaa etenkin sanalistojen kohdalla. Hyvä apu työskentelyssä olivat .jpg kuvat alkuperäisistä piirroksista, joista saattoi tarkistaa tekstien ja veneen osien oikeat paikat sekä taulukoiden kadonneet tiedot. Jälkeenpäin sain tietää, että mahdollisesti .eps tallennusmuotoa käyttämällä olisin voinut välttää moninaiset konvertoinnista seuranneet ongelmat. Asia jäi tietämättömyyden vuoksi kokeilematta työprosessin aikana, mutta asiasta on syytä ottaa selvyyttä näin jälkeenkin päin.

Ollessani työharjoittelussa sanomalehden grafiikkatoimituksessa tein pääasiassa sanomalehteen tarvittavaa infografikkaa. Tällaista grafiikka ovat mm. taulukot, diagrammit, kartat ja muut ohjekuvat. Grafiikan tehtävä on aina havainnollistaa tekstin sisältö ymmärrettävästi ja helppotajuisesti. Etenkin, kun on kyse laajalevikkisestä sanomalehdestä, jonka kohderyhmä on kirjava, vaaditaan infografiikalta erityistä selkeyttä ja luettavuutta. Asiat on esitettävä loogisesti eikä vaihtoehtoisia tulkinnan mahdollisuuksia saa graafeihin jädä. Ylimääräinen, häiritsevä ja hämmentävä aines on graafeista poistettava, jolloin jäljelle jää vain oleellinen ja tarpeellinen tieto. Lukijan selatessa lehteä tai kirjaa juuri grafiikalla on valokuvien lisäksi ratkaiseva merkitys siinä, syvennyykö lukija tarkemmin tiettyyn sivuun. ”Grafiikan ansiosta lukija kokee optista vaihtelua, ja lisäksi rentouttava kontrasti harmaaseen tekstimassaan edistää luku-

kiinnostusta (Spissler 1999, 12)”. Spissler toteaa valokuvien tehoavan myös samoin, mutta toimivan erityisesti tunnelman välittäjinä lukijalle. Grafiikan vahvuus on kuitenkin juuri sen pitäytyminen oleellisessa. - - Sisältöjä, jotka sopivat esitettäväksi grafiikan avulla, ei voi esittää valokuvissa kuin korkeintaan liioitelluin keinoin (esimerkiksi tekniset poikkileikkaukset, matkareitit lintuperspektiivistä tai määräsuhteet (Spissler 1999, 14).

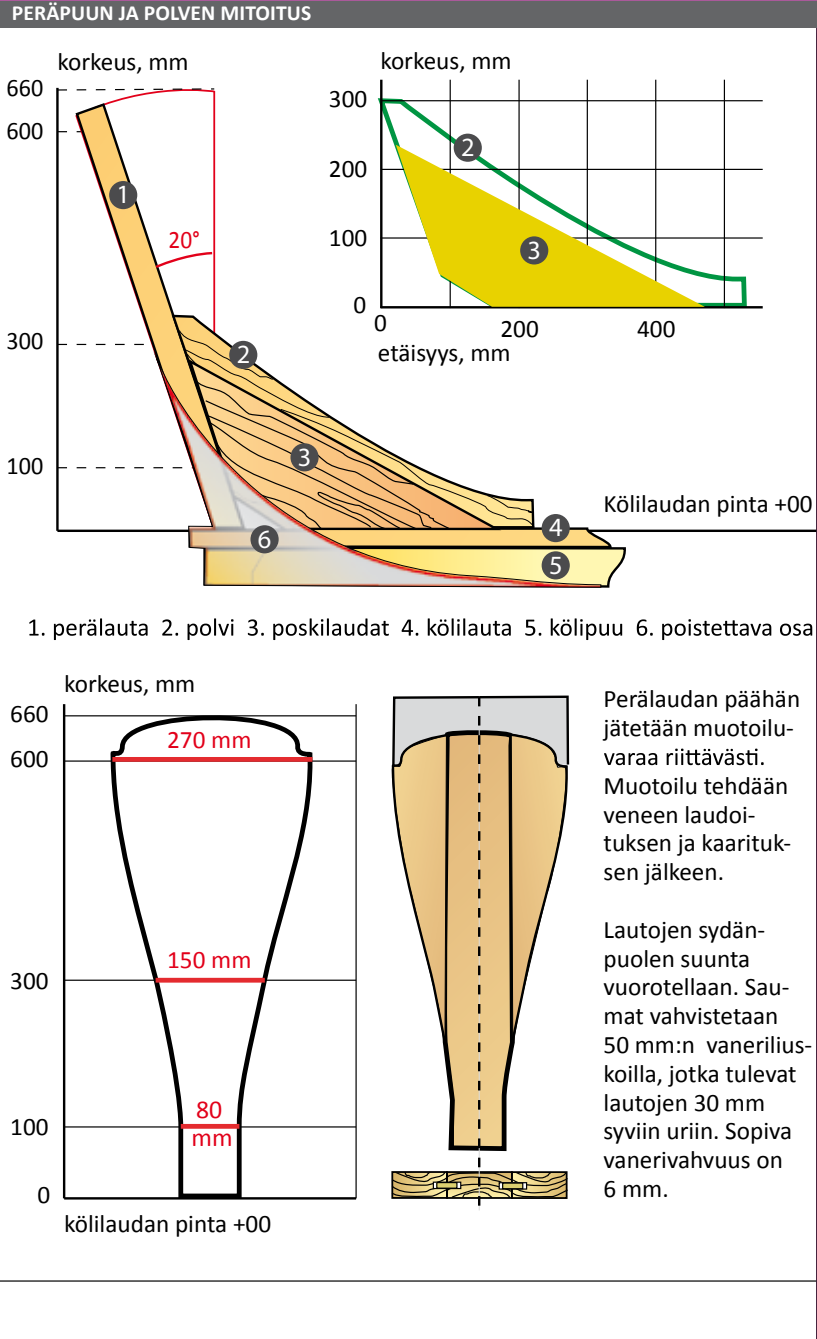
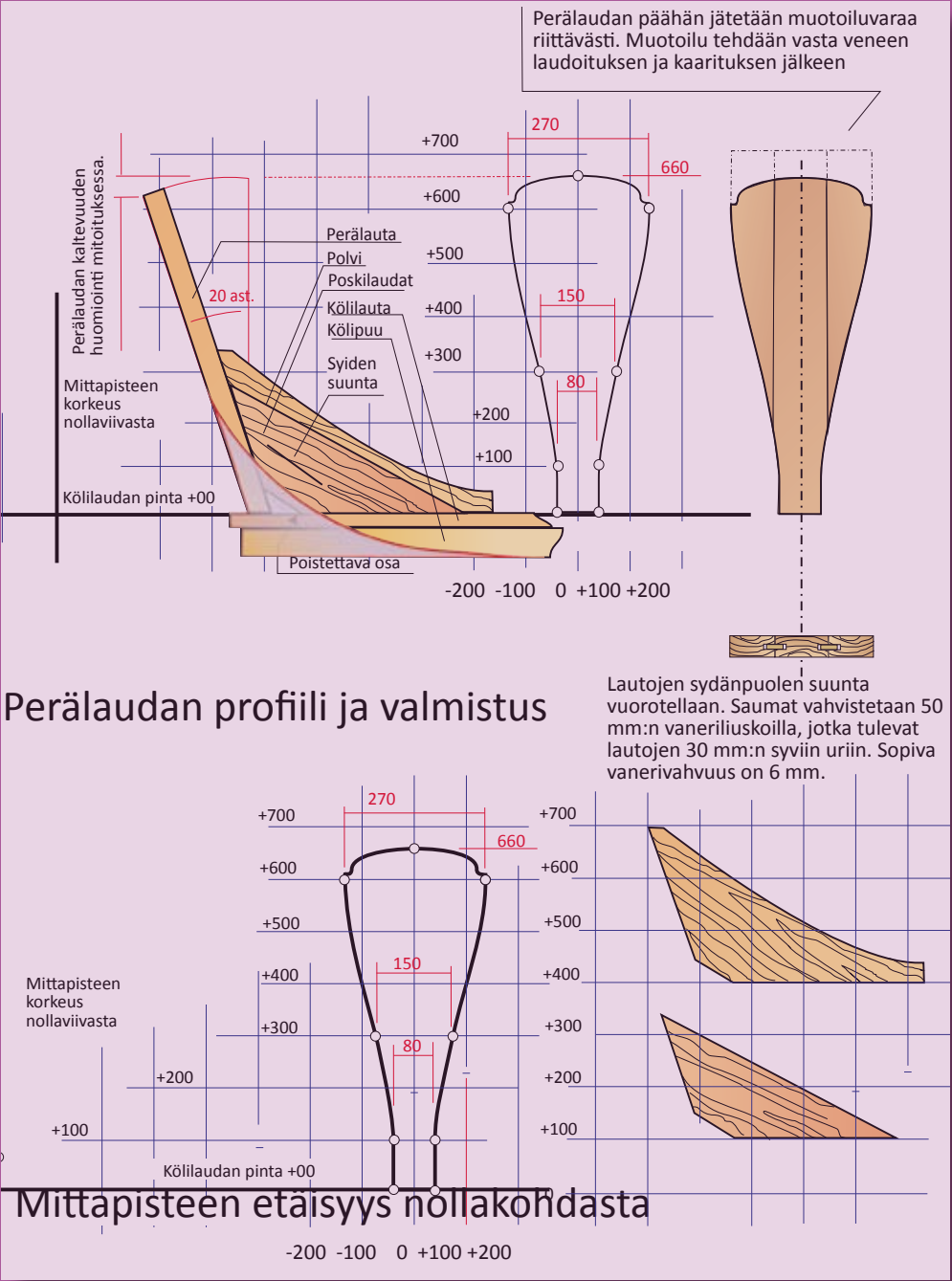
Infograafien tekemiselle ei ole yhtä oikeaa tapaa, mutta yleisiä suuntaviivoja voidaan linjata. Etenkin sanomalehtigrafiikan teossa kuvituksen käyttöön kiinnitetään tarkempaa huomiota. Asiapitoisenkaan graafin ei tarvitse näyttää tylsältä, mutta ”huvin vuoksi” kuvittaminen ei myöskään ole perusteltua. Törmäsin sanomalehtigraafikon työssäni usein toimittajan pyyntöön lisätä graafiin jokin ”kivan näköinen kuva”, jotta se nostaisi graafin visuaalista arvoa. Jos tällaisen ”kivannäköisen kuvan” käytölle voi löytää informatiivisuuteen nojaavan perusteen, on kuvan käyttö hyväksyttävää. Pelkkä koristelu infografiikan teossa on kuitenkin turhaa.

Spissler linjaa kirjassaan perussääntöjä esimerkiksi typografian ja tekstimäärän suhteen ja kehottaa käyttämään kulloisenkin viestimen omia kirjasinlajeja myös infografikoissa. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi tietyn sanomalehden käyttämiä fontteja. Näin graafin harmonia toteutuu lehden muun ulkoasun huomioiden ainakin typografian osalta. Samassa graafissa olisi hyvä rajoittaa kirjasinlajien käyttö kahteen ja niiden eri leikkaukset korkeintaan neljään. Otsikon ja leipätekstin koeron tulisi olla selkeä. Leipätekstin koko ei ole suositeltavaa olla alle 8 pt. (Spissler 1999, 24).

Toiset sanovat, että infografiikan tulisi välittää lukijalle itsenäisesti kaikki tarpeellinen tieto aiheesta, ilman artikkelin tai uutisen tekstiäkin. Tämä tarkoittaisi graafiin sisältyvän tekstimäärän kasvattamista. Toiset taas kannattavat yksinkertaistettumpaa infografiikkaa, joka tarvitsee tukeen myös muuta aiheeseen sopivaa tekstiä. Spisslerin mielestä hyvä painotussuhde kuvielementtien ja tekstin osalta on yhden suhde kolmeen tai neljään. Teksti olisi myös syytä muotoilla tarkaksi ja ytimekkääksi. (Spissler 1999, 25)

Vasemmalla ennen muokkausta, oikealla valmis, kirjaan painettu graafi.

Piirrosten teksteissä oli alkujaan suuria vaihteluita fonttien koon suhteen. Osa tekstistä oli niin pienellä, että lukeminen olisi ollut mahdollista. Pystyssä kulkevat tekstit vaihdoin vaakaan, näin luettavuus paranee.

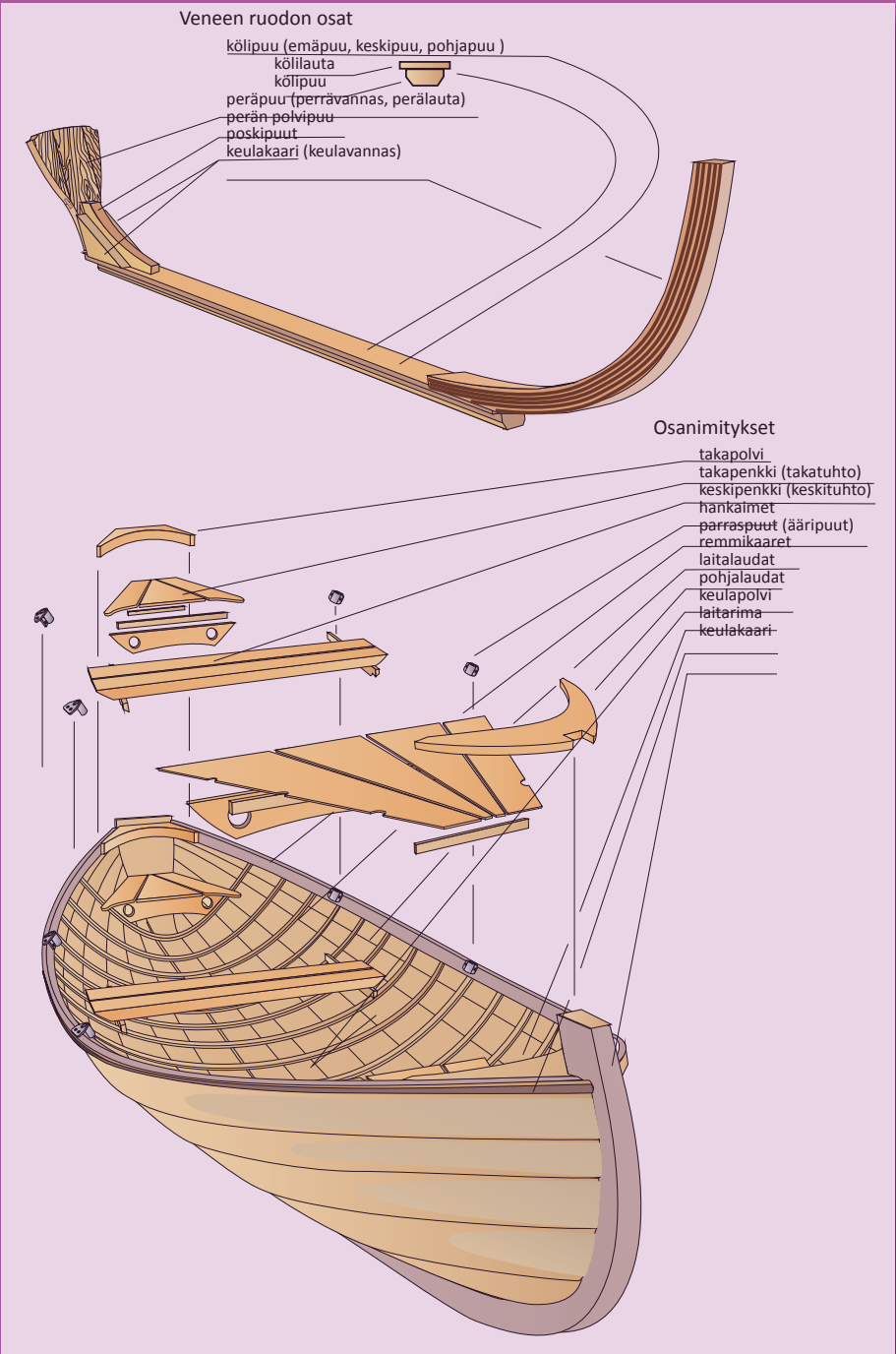

Piirroksissa oli runsaasti työstämistä, jotta niistä saatiin informatiiviset ja harmoniset graafit. Tiedon ymmärtämistä helpottavia elementtejä olivat mm. numerointi ja mustat osoitusviivat. Suurennuskuvissa suurennettu kohta osoitettiin katkoviivalla.

Taulukot olivat alkuperäisissä kuvissa sekavia ja esitystyylillä poikkesi eri piirrosten kesken. Korjasin taulukot selkeämpään ja loogisempaan muotoon.

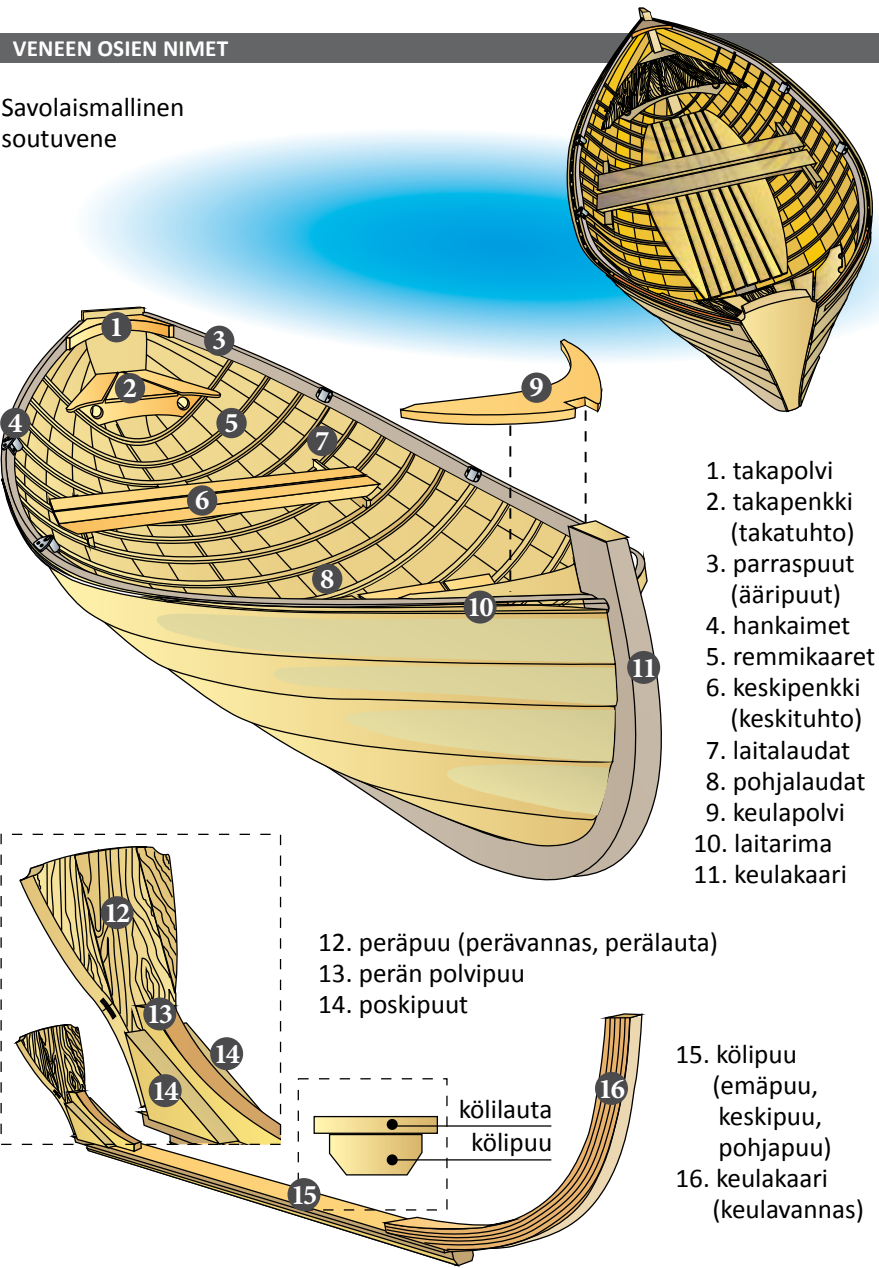
Vasemmalla ennen muok-
kausta, oikealla valmis
kirjaan painettu graafi.

Hankalasti luettavat
osoitusviivat on korvattu
helposti havaittavilla
numeropalloilla.

VEENEEN OSIEN NIMET

Savolaismallinen
soutuvene

4.5 TAULUKOT

Kirjassa yhtenä graafisena elementtinä olivat taulukot, joita käytettiin mallikaarien mittojen sekä kustannuslaskelman esittämiseen (kuva 13 s. 52–53). Osa taulukoista oli käsikirjoituksen seassa Word-tiedosto-muodossa, osa taas CorelDraw- tiedostoissa. Kääntäessäni .cdr tiedostoja (CorelDraw) .ai tiedostoiksi (Illustrator) huomasin taulukkotietojen häviävän .ai tiedostoista kokonaan. Tästä aiheutui kohtuullisen paljon vaivaa taiton edistymisen kannalta, sillä minun täytyi rakentaa kyseiset taulukot kokonaan uudestaan. Kuvamateriaalin olin onneksi saanut naatiivitiedostojen lisäksi myös .jpg muodossa, mistä olikin suuresti hyötyä työn kannalta. Pystyin tarkistamaan konvertoinnin yhteydessä kadonneen taulukon tiedot .jpg kuvasta ja rakentamaan taulukon uudelleen suoraan taitto-ohjelmassa.

Tein kokonaan uudestaan myös Word-muotoiset taulukot, vaikka InDesign kykeneekin lukemaan Word-muotoisia taulukoita tietysin ehdoin. Käytännössä oli kuitenkin työn kannalta nopeampaa kirjoittaa taulukon tiedot kokonaan uusiksi, kuin opiskella uusi tapa kesken taittamisen. Tein taulukoihinkin muutoksia suhteessa alkuperäisiin. Seuraavien taittotöiden kannalta on hyödyllistä perehtyä tarkemmin Wordin ja InDesignin yhteneväisyyksiin, sillä se helpottaa ja nopeuttaa merkittävästi taittotyötä. Word-muotoisia tekstitiedostoja lienee suurin osa taittajalle tulevista teksteistä.

4.6 PAPERIN VALINTA

Paperin valintaa pohdittiin viimeiseen ”graafiseen hengenvetoon” asti. Juuri kun yksi hyvä syy oli löytynyt paperin vaihtamiseen, löytyi toinenkin hyvä syy vaihtaa vielä toiseen. Paperin vaihtoon vaikutti hinta, paperin ominaisuudet ja saatavuus. Jokin näistä tuntui jatkuvasti olevan este tietylle valinnalle. Juuri tällaisen tilanteen varalle on tärkeää, että kuvat ovat viimeiseen asti taitossakin rgb-muodossa, koska väriprofiilin muutos on värihävikin takia suositeltavaa tehdä aina rgb-kuvasta. Olin tehnyt itse virheen ja kääntänyt ensimmäisen paperisuunnitelman mukaan kuvat valmiiksi päällystetyn paperin kuvaprofiilille. Tämä kardinaalivirhe meinasi koitua aikataulun tuhoksi. Lopullinen paperivalinta oli kuitenkin

Bulkki

*Paperin ominais-
tilavuus. Suuri
bulkkiarvo merkitsee
jäykkää paperia*

kin myös päällystetty paperi, jolle sopi sama väriprofiili.

Graafikkona en osallistunut paperin valintaan niin suuressa määrin, kun kenties olisi pitänyt. Kustantamo tilasi minulle paperiesitteitä Turun Kirjekuoritehtaalta yhteensä 9 erilaista nidettä, jotka sain postissa kotiini. Valitsin niistä kaksi suosikkiani, joita ehdotin kustantamolle. Valintaperusteeni eivät perustuneet huolelliseen ominaisuuksien perehtymiseen, ja siitä voin kyllä moittia itseäni. Oletin, että paperinäytteet oli jo minulle valittu ja karsittu tietyin perustein. Huomioin esitteiden lyhyet kommentit paperin soveltuvuudesta ja toimin muuten valinnassani opinnoissa saamani tiedon perusteella.

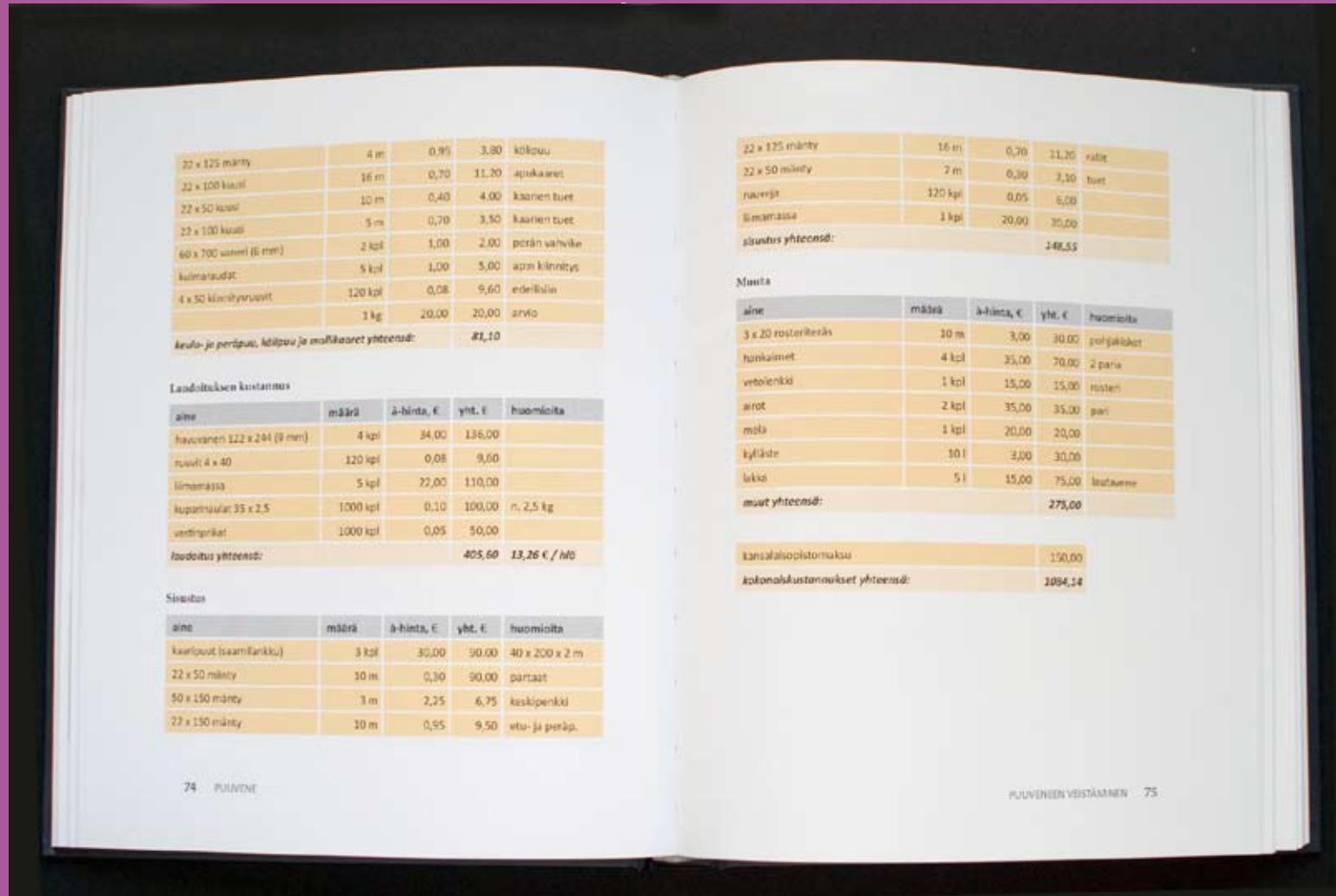
Paperilla on monia ominaisuuksia, joita voi käyttää hyödyksi sopivan valinnassa. Tällaisia ovat lujuus, paksuus, bulkkisuus, karheus, opasiteetti ja valkoisuus (vaaleus). Papereissa on myös valtavat määrät erilaisia pintakäsittelyvaihtoehtoja, jotka vaikuttavat paperin käyttäytymiseen. (Lindell, 18.3.2011).

Päällystämättömässä paperissa on huomioitava pisteenkasvu ja sen soveltuvuus kuva- ja piirrosmateriaalille. Karhea paperi voi aiheuttaa mm. ohuiden linjojen katkeilemista. Karheaa, korkeasti bulkkista ja luonnonvaaleaa paperia voi olla miellyttävä käsitellä. Voimakkaasti mineraalipitoinen ja/tai superkalanteroitu paperi on hyvin tiivistä ja sen bulkki on vastaavasti alhainen (Lindell, 18.3.2011). Tällaista korkealaa-
tuista, tiivistä ja kiiltävää paperia käytetään erityisesti valokuvateoksissa, koska se toistaa erinomaisesti värit ja yksityiskohdat. Paperin valinta vaikuttaa kirjan paksuuteen ja painavuuteen. Kaksipuolisessa painatuksessa tulee huomioida, että vastakkaiset sivut eivät kuulla paperin eri puolilta lukemista häiritsevästi. Jokaiselle paperilaadulle on myös olemassa suosituksia siitä, millaiset sidontamenetelmät niille sopivat. Kirjapainot ovat papereiden erikoisasiantuntijoita, ja he neuvovat mielellään paperin valinnan pulmakysymyksissä.

Puuvene-kirjan paperiksi valikoitui lopulta Galerie Volume 130 g/m², mattapintainen päällystetty hienopaperi, jolla on korkea bulkki. Paperin opasiteetti on n. 96 % ja valkoisuus 113 (silmin arvioiden kohtalaisen valkoinen).

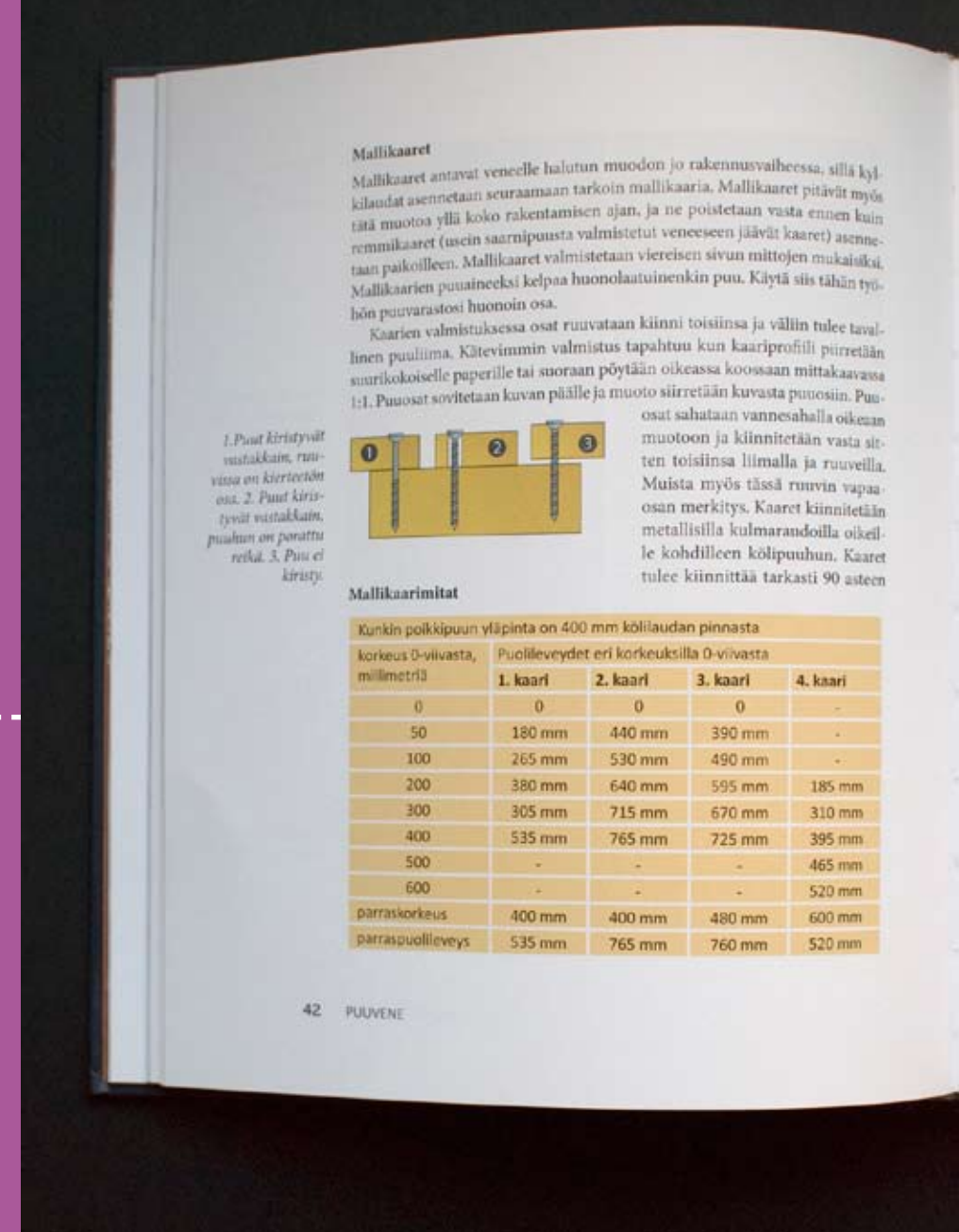
Taulukko lähikuvassa.

määrä	ä-hinta, €	yht. €	huomioita
4 kpl	34,00	136,00	
120 kpl	0,08	9,60	
5 kpl	22,00	110,00	

Budjetointitaulukko aihepiireittäin.

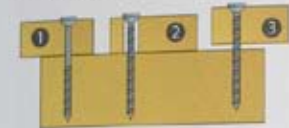
Veneen mittatietojen taulukointia.

Mallikaaret

Mallikaaret antavat veneelle halutun muodon jo rakennusvaiheessa, sillä kylkilaudat asennetaan seuraamaan tarkoin mallikaaria. Mallikaaret pitävät myös tätä muotoa yllä koko rakentamisen ajan, ja ne poistetaan vasta ennen kuin remmikaaret (usein saarnipuusta valmistetut veneeseen jäävät kaaret) asennetaan paikoilleen. Mallikaaret valmistetaan viereisen sivun mittojen mukaisiksi. Mallikaarien puuaineeksi kelpaa huonolaatuinenkin puu. Käytä siis tähän työhön puuvarastosi huonoin osa.

Kaarien valmistuksessa osat ruuvataan kiinni toisiinsa ja välittin tulee tavallinen puuliima. Kätevimmin valmistus tapahtuu kun kaariprofiili piirretään suuriokoiselle paperille tai suoraan pöytään oikeassa koossaan mittakaavassa 1:1. Puuosat sovitetaan kuvan päälle ja muoto siirretään kuvasta puuosiin. Puuosat sahataan vannesahalla oikeaan muotoon ja kiinnitetään vasta siten toisiinsa liimalla ja ruuveilla. Muista myös tässä ruuvien vapaa osan merkitys. Kaaret kiinnitetään metallisilla kulmarandoilla oikeille kohdilleen kölipuuhun. Kaaret tulee kiinnittää tarkasti 90 asteen

Mallikaarimitat

Kunkin poikkipuun yläpinta on 400 mm kölilaudan pinnasta

korkeus 0-viivasta, millimetriä	Puolileveydet eri korkeuksilla 0-viivasta			
	1. kaari	2. kaari	3. kaari	4. kaari
0	0	0	0	-
50	180 mm	440 mm	390 mm	-
100	265 mm	530 mm	490 mm	-
200	380 mm	640 mm	595 mm	185 mm
300	305 mm	715 mm	670 mm	310 mm
400	535 mm	765 mm	725 mm	395 mm
500	-	-	-	465 mm
600	-	-	-	520 mm
parraskorkeus	400 mm	400 mm	480 mm	600 mm
parraspuolileveys	535 mm	765 mm	760 mm	520 mm

4.7 TAITON VIIMEISTELY PAINOA VARTEN

Taiton viimeistely painoa varten alkaa vedosten tarkistuskiirroksilla. Kun taitto oli melkein valmis muutamaa puuttuvaa kuvaa ja piirrosta lukuunottamatta, lähetin kevyen pdf-version kustannustoimittajalle sähköpostitse oikoluettavaksi. Kustannustoimittaja on päävastuussa tekstin oikeellisuudesta sekä sisällöllisesti että kieliopillisesti, mutta kommentoi myös ulkoasua. Lähetettyäni pdf-tiedoston tammikuun viimeisenä päivänä olimme sopineet, että korjaukset tulevat minulle postitse paperitulosteille merkittynä viimeistään 8.2. Korjaukset on mahdollista tehdä myös pdf-tiedostoon, mutta kustannustoimittaja saattaa paljon mielummin tehdä merkinnät paperitulosteisiin. Virheet näkee usein selvemmin konkreettisesta tulosteesta kuin näyttörudulta. Korjausten katsominen paperitulosteesta oli minullekin taittajana helpompaa. Minun olisi joka tapauksessa pitänyt printata materiaali, jos korjaukset olisi tehty sähköisesti.

Kustannustoimittaja välitti pdf-tiedoston eteenpäin myös kirjan kirjoittajalle, jonka vastuulla oli luonnollisesti kirjan asiasisältö. Kirjoittaja tarkisti myös, että piirrokset olivat oikein tekemieni visuaalisten muutosten jäljiltä ja valokuvat olivat oikeissa paikoissa, oikeiden tekstien kanssa. Ensimmäinen korjauskierrös oli työläin, sillä virheitä oli paljon niin käsikirjoituksessa kuin taitossakin. Asiatietoakin oli kirjoitettu väärin, esimerkiksi ”Ruotsin kuninkaallinen” kuuluikin olla ”Venäjän keisarikunta”. Pääasiallisesti termejä yhdenmukaistettiin, lauseita selkeytettiin, pisteitä ja välilyöntejä poistettiin tai lisättiin ja hutiloinnit taittajan jäljiltä korjattiin. Yhteensä korjauskiirroksia tuli neljä. Loput kolme tehtiin puhelimitse ja sähköpostitse.

Korjauskierrösten jälkeen - kun kustannustoimittaja on jo oikeutettu riisumaan työhanskansa - taittajalta vaaditaan vielä istumalihaksia. Pitkä taittoprosessi on takana: kuvia, graafeja ja tekstiä on viilattu kyllästymiseen asti ja visuaalisen luomisentuskan hikeä vuodatettu ämpärikauppalla (unohtamatta verta ja kyyneliä). Voimat ovat lopussa ja väsyttää, mutta taittotiedosto on tarkistettava kaiken lopuksi painokuntoon. In-Designin preflight kertoo, puuttuuko linkityksiä, onko piiloon jääneitä tekstikatkelmia jne. Tarkan raportin taittotiedoston tilasta saa kuitenkin

Acrobatissa. Adobe Acrobatissa suoritetaan pdf-tiedostolle esitarkistus Preflight-toiminnolla. Raportissa käy ilmi seikat, jotka vaativat korjaamista, jotta vedokset onnistuisivat painossa kuten on suunniteltu.

Ensimmäinen Preflight-raporttini oli synkkää luettavaa. Muutama rgb-kuva oli jäänyt kääntämättä ja iso määrä tekstiä sisälsi rgb-värejä. Ongelmana oli myös tekstiin sujahtanut ”rikas musta (rich black)”. Tällöin musta teksti syntyy kaikista neljästä cmyk-väristä, vaikka tekstin kuuluisi olla puhtaasti pelkkä 100% musta. Preflightin raportti kertoo onneksi tarkasti ongelmien luonteen ja sijainnin, joten ne on suhteellisen helppo jäljittää InDesignissa. Valmis painotiedosto numero kaksi sisälsi jo reilusti vähemmän ongelmakohtia, mutta vielä jossain taittotiedostossa piili rgb-arvoja. Lähetin ftp-palvelimella Karistolle tämän uuden painotiedoston ja mainitsin, etten kyennyt löytämään virheiden aiheuttajia taittotiedostosta. Painolta tuli takaisin viesti, jossa listattiin tarkasti millä sivulla ja mikä virhe – jopa mikä sana tai merkki – oli jäänyt kääntymättä cmyk-väriksi. Testitiedoston lähettämällä painolle hyvisä ajoin olisin voinut välttää ylimääräistä stressiä taiton loppuvaiheessa. Näin virheet olisi voitu korjata ennakoon ja ilman kiirettä. Työn tohinassa tämä tärkeä vaihe vain sattui nyt jäämään huonolle huomiolle. Onneksi virheet olivat korjattavissa nopeasti, suurin osa pelkästään tyynejä tai master-sivuja muokkaamalla.

FTP-palvelin (File Transfer Protocol) on painojen käyttämä tiedonsiirtojärjestelmä kahden tietokoneen välillä. Toiminto käyttää TPC-protokollaa. Palvelin voi olla aktiivinen tai passiivinen, riippuen siitä, ottaako asiakas yhteyden palvelimeen tunnuksillaan vai avataanko palvelin asiakkaan sitä tarvitessa. (wikipedia.org, 2.3.2011). Karisto antoi palvelimestaan lyhyet ohjeet ja tarvittavat tunnukset sähköpostilla. Ennen siirtämisen aloitamista oli internetistä ladattava siirtoon tarkoitettu ohjelma, joka tässä tapauksessa oli CyberDuck. CyberDuckin avaamalla saa esille ikkunan, johon kirjoitetaan tarvittavat tunnukset ja salasana. Ikkunasta näkee mahdollisesti myös kansiot eri materiaaleja varten. Taittotiedoston lähettäminen oli helppoa ja siirtoon kului vain muutama kymmenen sekuntia. Taittotiedostoni ei muutenkaan ollut valtava, vain n. 190 Mb. Lähetyksen jälkeen painoon on lähetettävä sähköpostiviesti,

jossa kerrotaan mitä tiedostoja on lähetetty. Paino vastaa yleensä hyvin nopeasti ja kertoo, onko tiedosto hyväksytty ja painokelpoinen vai vaatiiko se taittajalta korjauksia.

5. Graafisen matkan päätepisteessä

5.1 PUUVENE-KIRJAN ULKOASUN ARVIOINTI

Tätä raporttia kirjoittaessani Puuvene-kirjaa ei vielä ole painettu valmiiksi, joten lopullisen kirjan arvioiminen ei tässä ole mahdollista. Korjauskierrosvaiheessa sain koko aineiston tulostettuna nähtäväkseni, joten se on ainoa konkreettinen dokumentti, jota olen voinut tarkastella omien satunnaisten koetulosteiden lisäksi. Korjauskierroksen tulosteet eivät kuitenkaan olleet puhtaaksileikattuja, joten ne eivät vastanneet valmiin sivun ulkoasua.

Puuvene-kirjan tekemiseen osallistui kaksi graafikkoa, minun lisäksi Jyri Taipale. Taipale suunnitteli ja toteutti kannen ulkoasun, jonka tyylin pohjalta tein kirjaan sisällön ulkoasun. On tietysti omalla tavallaan haaste saada kiinni toisen graafikon ”käsialasta” ja pitää sama linja omassa työssään, mutta tämän kirjan tekemisessä koin enemmänkin työskentelyä helpottavaksi saadessani selkeitä visuaalisia linjauksia jo taiton varhaisessa vaiheessa. Olen tyytyväinen kannen ja sisällön yleisilmeeseen ja pidän niitä onnistuneesti toisiinsa sopivina. Pidän henkilökohtaisesti kannesta suuresti heti sen nähtyäni; kansi viesti sisällöllisestä asiantuntemuksesta, teknisestä havainnollisuudesta ja rauhallisesta tyylikkyydestä. Näitä adjektiiveja pyrin viemään myös sisällön visuaalisuuden suunnitteluun. Ilman kannen antamia visuaalisia suuntaviivoja olisin kenties tehnyt kirjan sisällöstä kevyemmän, hauskemman ja iloittelevamman. Halusin kuitenkin parhaani mukaan kunnioittaa myös toisen suunnittelijan työnjälkeä, ja tein taitosta maltillisen. Epäilen, että saatoin horjahtaa suunnittelussani hieman tylsyyden ja varmojen ratkaisujen puoleen. Mallitaitostani kuitenkin pidettiin Karistolla kovasti, eikä sen suhteen tullut minkäänlaisia muutospyyntöjä. Päinvastoin, heidän mielestään maltillisuus oli hyvä valinta.

Kaikkein tyytytyväisin olen leipätekstin fontin valintaan. Minion Pro on helppolukuinen, kaunis fontti. Minion pysyy varmasti suosikkilistalani myös monikäyttöisyytensä vuoksi.

Museo-fontti ei saa minulta Minionin kaltaista suosiota enkä pidä sitä parhaana mahdollisena kirjaintyyppinä sisällön otsikoihin. Museo on kuitenkin merkittävä -ehkä merkittävin- osa kirjan tyyliä persoonallisuutensa vuoksi, joten sen käyttö myös kirjan tekstissä on perusteltua. Taiton kokeiluvaiheessa käytin sisällön otsikoihin muitakin tyyliä kuin Museo-fonttia, mutta visuaalinen lopputulos ei sopinut yhteen kannen kanssa.

Keksin ehdottaa kustannustoimittajalle kuvapankkikuvien käyttöä. Tätä pidettiin myös hyvänä ideana ja kuvat antavatkin kirjalle sen tarvitsemaa tunnelmallista sisältöä ja kauneutta. Kaikki kuvapankista valitut kuvat on taitollisesti perusteltu. Lukujen aloitus kuvat kertovat yhdessä pienen tarinan raakapuun muotoutumisesta valmiiksi veneeksi. Kirjan alkuun valittiin kaunis, romanttinen kesäkuva, jossa puinen vene odottaa rannalla soutajaansa. Tätä kuvaa etsittiin kauan! Kyseinen kuva kiteyttää varmasti upeasti veneenrakentamisen ilon.

*"Soutelin, soutelin kultani kanssa
Laatokan lahden suussa,
kuulin siellä linnun laulavan
rannalla lehtipuussa."*

-Säe kansanlaulusta-

Luvun aloitusaukeamille oli alkujaan tarkoitus lisätä myös syvättyjä kuvia luvun aiheen mukaan pääotsikon viereen, mutta tästä kustantaja halusi luopua. Kuvapankkimateriaalin käyttö kasvoi jo muutenkin odotettua laajemmaksi ja olimme aikataulunkin suhteen varsin tiukoilla. Jäin kaipaamaan näitä kuvia, sillä niiden myötä aukeaman tekstisivu ei näyttäisi niin karulta. Toisaalta paikoittainen ilmavuus ja tilan käyttö on taitossa hyvä asia. Tyhjää tilaa ei kannata pelätä, eikä kaikkea ahtaa aina täyteen.

Perälaudan kunnostus tai uusiminen

Perälauta uusitaan ja sen paikkaa siirretään usein samanaikaisesti. Tasaperäveneessä lautojen päät lahoavat vanhemmiten kauttaaltaan, mutta usein vain hyvin lyhyeltä matkalta. Itse perälauta voi jopa olla moitteettomassa kunnossa varsinkin, jos se on mahonkinen. Oikea tapa korjata on silloin siirtää perälautaa 5–10 senttimetriä keulaan päin. Työ vaatii melkoisesti viitseliäisyyttä, sillä samalla on siirrettävä tai uusittava kulmapolvet ja perän keskipolvi. Ne saattavat olla hyvinkin tiukasti kiinni pitkällä ja ruostuneilla sekä lisäksi tulpatuilla ruuveilla. On kaikessa rauhassa selvittettävä kiinnityskohdat ja -tavat ja irrotettava perälauta särkemättä tarpeettomasti ympärillä olevaa puuta. Kovat otteet ja reilu särkeminenkin ovat joskus paikallaan, kun tilalle tehdään uutta. Työ saattaa helpottua, jos sahaat ensin veneen perän sirkkelillä poikki mahdollisia nauloja varoen. Tue myös perän muoto riittävän hyvin sahauskohdan etupuoelta, etteivät vapautuvat jännitykset laukaise veneen peräosaa suoraan lätäköksi. Irti sahatusta peräosasta on nyt helpompi irrottaa siihen jääneet laudan pätkät ja polvipuut. Tee uusi perälauta vanhan mallin mukaan höyläpuusta liimaamalla. Lovea liimapuiden väleihin jyrksimellä 30 mm:n levyiset vaneriliuskat estämään mahdollisten halkeamien aiheuttamaa vuotoa. (Katso peräpuun liimaus s. 89.)

Perälauta sekä osa pohjasta on uusittu.

Kaaret

Katkenneen kaaren voit uusia vaihtamalla uuteen koko kaaren tai vain siitä katkenneen osan. Kaaret katkeavat luonnostaan niiden jyrkimmistä taitteista. Poista vanha kaari lyömällä niitit poikki kaaren ja laudan välistä. Asenna uusi kaari pasuttamalla kuten kirjan aikaisemmassa osassa on neuvottu. Voit myös uusia kaaren siten, että asennat katkenneen kaaren viereen ehjän kaaren ja jätät vanhan kaaren paikoilleen. Tämä tapa ei ulkonäöltään ole kaunis. Katkenneen kaaren voit myös paikata hyvin siististi viistämällä kaaren katkenneet päät noin 70–100 millimetrin matkalta ja kiinnittämällä katkenneen osan paikalle liimalla valmiiksi pasutetun ja taivutetun kaarenosan. Riittävän puristuksen saaminen saumaan on hankalaa, ja tehtävään on kehitetty harrastusvoimin puristinmalli, jonka kuvan ja toiminnan näet ohessa. Hitsaustaitoinen valmistaa helposti ja nopeasti laitteen.

Siististi jatkettu kaaripuu

Kaarenosan liimauksen puristuslaite

Uusittuja kaaria ja kaaren osia

Esimerkkiaukeama valmiista kirjasta, nimiölehti.

Esimerkkiaukeama valmiista kirjasta, valmistuspukin ohje.

[illegible]

Kirkkoneuet ovat muodostaneet oman vienytyyppinsä kaikilla Suomen jorivillailla. Nykyisin kirkkoneuotokilpailuissa käytettävä kapu ja liukalukillaan kirkkoneuotyyppi mainituttaa vain etäisesti perinteistä, maakaunien tyypillisiä kirkkoneuotia.

Srinivasulu
Kathiresan Kottu
Andhra 1905
Lavan ulava.
Vilakaya Herma
Rajapur, Kottu
1905/1906

[illegible][illegible]

Santali Panchajanya Karmamala maula
(1977)

Painalmitöiden väen on jaoteltu Suomessa tyypillisesti näin:

Merivene on järkevä ja jokiveneeseen verrattuna leveä ja syvä. Ehdottaa saapuvan alustaan pitkäsi kirkko perijehussominauraksten parantamiseksi. Perijon voi olla nappo tai tasainen. Veneen leveys on keuhkoluolalla suurempi. Jos perä on tasainen, nouse tasainen osa valaustaan vöistä sivuolalla. Meriveneen on viciisi perijonumuhdellisuus ja peräin. Pohjoisen meriveneiden

ehennettujen kolmas uutta tervettä puinta. Korjaus ei edellytä parturipainin irrottamista.

[illegible]

F) Laminaatin ja lakatun maalempipinnan raja

Tylymaalikerroksia hiot-
taessa on syytä käyttää
hengityssuojaimia maa-
lin myrkyllisyyden vuoksi.
Myös työtilan tuule-
tuksesta on pidettävä
hyvää huolta, ja silmät
on suojattava.

Sisäpintaa ei kannata lakata eikä käsitellä kalvon muodostavalla kylästeellä.

Esimerkkiaukeama valmiista kirjasta, historiatietoa.

Esimerkkiaukeama valmiista kirjasta, veneen kunnostamisohje.

Kirjan piirrosohjeisiin olen myös tyytyväinen. Panostin graafeihin ajallisesti eniten, ja se näkyy lopputuloksessa. Uskon, että graafit ovat nyt selkeitä, helppolukuisia ja kiinnostavampia, ja palvelevat hyvin tarkoitustaan. Piirrosten ilme muuttui alkuperäisestä huomattavasti. Työvaiheena piirrosten muokkaaminen oli palkitsevaa ja mukavaa, suuresta vaivannäöstä huolimatta.

Puuvene-kirjan ulkoasussa olen hieman pettynyt nostoihin ja ingresseihin. Käsikirjoitus oli haasteellinen näiden tekstiosuuksien suhteen, sillä ne oli merkitty vain tunnisteella ”nosto”. Käytin melko paljon aikaa pohdintaan, kuinka nämä hyvin eripituiset tekstit voisi nostaa muusta tekstistä esiin, ja päädyin jakamaan ne ingresseiksi ja nostoiksi. Jälkeenpäin ajatellen minun olisi ollut hyvä keskustella asiasta tarkemmin kustannustoimittajan kanssa, joka olisi voinut muokata tekstejä esimerkiksi pituuksiltaan yhdenmukaisemmiksi. Olisin voinut keksiä nostoille huomiota herättävämmän tyylin, jolloin ne olisivat samalla toimineet kuvalisinakin elementteinä. Tämä epäkohta harmittaa minua näin jälkeenpäin.

Työskentelyn kokonaisuus kirjan parissa oli onnistunutta, paineesta, kiireestä ja teknisistä ongelmista huolimatta. Tein monen asian kokemattomuuttani varmasti pitemmän kaavaan mukaan ja hukkasin näin kallisarvoista aikaa, mutta kunniakseni voi mainita, etten kertaakaan jäänyt sovitusta aikataulusta jälkeen. Jos työtuntieni määrää laskisi palkkiooni nähden, olisi tuntipalkkani epäilemättä miinusmerkkistä. ”Kokeimuksen palkkashekkini” sitävästoin on epäilemättä ruhtinaallinen. Saamallaan asiantuntemuksella voin luottavaisin mielin suunnata tulevaisuudessa uusien taittotoiden pariin. Jokainen ongelma ja ratkaisu opin näytetyöni prosessissa on mittaamattoman arvokas.

5.2 TÄRKEIMMÄT HUOMIONI TYÖSKENTELYSTÄ

Tietokirjan tekeminen lienee haasteellisimpia taittotoita. Materiaali on usein laaja ja sitä myös on paljon. Materiaalin kirjo voi olla moninainen; tekijöitä, kuten kirjoittajia, kuvaajia ja muita materiaalin tuottajia voi olla useita. Parempaa opinnäyteaihetta olisin tuskin voinut kohdalleni kuvitella, en myöskään parempaa tiimiä! Kemat tuntuivat toimivat puo-

lin ja toisin. Kompromissit, ratkaisut ja työvaiheet sujuivat ja etenivät kitkatta. Liikaa ei voi myöskään korostaa Karistolle vierailun merkitystä, jolloin me tiimiläiset Satu, Osmo ja minä tapasimme toisemme. Osmon kanssa saimme tutustua sekä taloon että muihin työntekijöihin. Työn alla ollut kirja puuveneen rakentamisesta oli meidän kaikkien oma kirja, johon panostimme oman toimenkuvamme rajoissa. Luotimme toistemme päätöksiin ja ratkaisuihin, mutta uskalsimme myös vastustaa toistemme ehdotuksia, jos ne tuntuivat vääriltä. Omien taitojeni kanssa olin työtä tehdessäni törmäyskurssilla useinkin, mutta esteen yli päästessä voitto tuntuu sitäkin makeammalta.

Tietokirjan taittaminen tunnetulle kustantamolle siitä lähtöasetelmasta, etten ollut taittanut ensimmäistäkään painettavaa kirjaa, oli arva-tenkin jännittävää. Onnistumisen paine oli voimakas. Olin siis Mount Grafian huippuja tavoitteleva oman ammattitaitoni pioneeri: repussa vain pala köyttä ja taskussa kourallinen magnesiumjauhetta - jos kädet sattuisivat hikoamaan. Kokemus kirjan tekemisestä oli hyvin positiivinen ja toi muassaan paljon työvälineitä, joita käyttää seuraaviin graafisiin vuorenavalloituksiin.

Taittamisen haasteet ja vaikeudet johtuivat enimmäkseen teknisten taitojen puutteesta sekä käytäntöjen tuntemattomuudesta. Kustannustoimittaja Satu Laatikainen oli alusta saakka hyvä moottori kannustaval- la ja hyvähermoisella asenteellaan. Minulta kysyttiin jo ensimmäisessä sähköpostiviestissä, mitä toivon yhteistyöltä. Vastasin tuolloin näin:

”Odotan yhteistyöltä positiivista ja rikasta kokemusta kirjan tekemisestä. On hienoa päästä yhteistyöhön ammattilaisten kanssa ja laittaa omia taitoja koetukselle. Opin varmasti hurjasti uutta. Odotan ammattitaitoista arviota ja kritiikkiä työstä/työvaiheista, kannustavaa asennetta ja molemminpuolista kiinnostusta työn etenemistä kohtaan, neuvoja ja apuakin pulmatilanteissa.”

Tämä kaikki toivomani toteutui, vieläpä kiitettävällä arvosanalla. Yhteisen tekemisen kokemus oli positiivinen voima, jollaista en ollut aikai- semmissa asiakastöissä näin merkittävästi kokenut.

Haastetta toivat myös työvälineet: kaatuilevat tietokoneet, kakistele-
vat tulostimet, kuperkeikkaa heittävät tiedostot ja heikko ergonomia.
Kahden kuukauden tiivis istuminen koneen ääressä on fyysisesti ääret-
tömän raskasta – huonolla pöydällä ja tuolilla paikoin sietämätöntä.
Oman pitkäjänteisyyden venyttäminen, turhautuminen ja hetkittäinen
uskon puute päätyivät onneksi kuitenkin aina onnistumisen tunteeseen.
Apua sain ongelmiini aina kun sitä tarvitsin. Monissa pulmissa lähetin
sähköpostia opinnäytettäni ohjaavalle opettajalle. Usein riitti ongelman
kuvaaminen sanoin, joskus oli hyödyllisempää lähettää havainnollistava
ruudunkaappauskuva. Vaivasin myös surutta muita opettajia kysymyk-
silläni, jos en meinannut ongelmassa päästä eteenpäin. ”Tyhmiäkin ky-
symyksiä” tuli varmasti kysyttyä ja kerrattua niitäkin perusasioita, jotka
tulisi valmistumisen kynnyksellä olla hanskassa. Ajattelen kuitenkin, et-
tä aina on parempi kysyä kuin tuhlata aikaa epävarmuuteen. Kaikki teh-
ty tehtiin oppimista ja hyvää lopputulosta varten; tulevaisuutta varten -
uusia syntyviä kirjoja varten – sillä minua kiinnostaa suuresti kirjojen
tekeminen.

5.3 AMMATILLISTEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Toiveeni ja pyrkimykseni opinnäytetyössä oli ensisijaisesti päästä käsik-
si elävään ja hengittävään asiakastyöhön. Sellaiseen, joka valmistelisi mi-
nua parhaalla mahdollisella tavalla työelämään. Halusin tehdä graafista
suunnittelua aidosti ja hyödyksi jotankin tarvetta varten. Toiseksi halu-
sin luoda kontakteja, jotka toimisivat jalansijana tulevaisuudessa. Paina-
vien työreferenssien muodostuminen oli myös tavoitteena. Vaikeusta-
soltaan sopiva tehtävä, joka tuottaisi onnistumisen kokemuksia ja kas-
vattaisi ammatillista itsevarmuutta kuului niin ikään toivelistalleni. Ta-
voittelin myös oman alani tuntemuksen laajentamista, tapojen ja
käytäntöjen opettelua, itseni markkinoimista ja luottamuksen tunnetta
omiin taitoihin. Uskon, että nämä kaikki toiveet toteutuivat.

Merkittävänä virstanpylväinä matkan varrelta pidän aktiivisuuttani,
jolla tavoittelin ”unelmieni asiakastyötä”. Uskalsin lähestyä, viestiä, ker-
toa itsestäni, soittaa ja kysyä. Omasta aloitteestani pääsin myös tutustu-
maan Hämeenlinnaan Kariston paino- ja kustannustaloon.

Pidän Karistolla vierailua merkittävänä osana opinnäytetyön tekemistä. Vierailu synnytti positiivisen me-hengen, koska me tekijät saimme tavata toisemme kasvokkain. Se ei olekaan ilmeisen selvää tänä aikana, jolloin sähköisesti voi hoitaa kaiken.

Työn lopuksi olen myös paremmin selvillä siitä, mitä en vielä tiedä. Tiedostan paremmin puutteeni taittajana ja graafikkona. Minun tulee kiinnittää huomiota tekniseen osaamiseen ja huolellisuuteen. Se syntyy toki käytännön kokemuksesta, mutta myös omasta halusta pysyä ajan hermolla ja terävöittää omaa ajattelua. Erilaisten työtapojen –omien ja muiden- havainnoiminen ja niistä parhaan työtavan muodostaminen on myös yksi tavoitteitani. Teknistä osaamista tulee kartuttaa. Varmuus Illustratorin, InDesignin, Photoshopin ja Acrobatin käytössä antaa tietä myös visualiselle luovuudelle. Luovuutta on hankala toteuttaa, jos ei pysty siirtämään sitä mielestään tietokoneen ruudulle.

Satu Laatikainen arvioi työskentelyäni seuraavasti (17.3. 2011):

”Marika Säkkinen otti Karistoon yhteyttä samoihin aikoihin, kun Puuve-ne-kirjalle haettiin taittajaa. Materiaali sopi mielestämme erinomaisesti opinnäytetyöhön laajuutensa ja monipuolisuutensa ansiosta. Kirjan aineisto oli haaste graafikolle. Tekstissä oli useanlaisia tasoja, taulukoita ja nostoja. Kuvamateriaali oli runsas, ja kuvien paikoin epätasainen laatu edellytti huolellista pohdintaa sen suhteen, miten kuvat pääsevät kirjan sivuilla parhaiten oikeuksiinsa. Aineistoon liittyi runsaasti myös tekijän piirtämiä graafeja, joita Marika Säkkinen yksinkertaisti luettavammaksi.

Taittotyö oli Marika Säkkinen ensimmäinen suurempi kirjantaittotyö. Hän suunnitteli kirjan sisuksen ulkoasun kustantajan toiveiden pohjalta fontteineen ja teki suunnitelmastaan leiskan, jonka hiomisen ja hyväksymisen jälkeen varsinaisen taittotyö saattoi alkaa. Kirjan formaatti oli määritelty etukäteen, ja kansi oli tilattu toiselta suunnittelijalta jo aiemmin. Yhteistyö Marikan kanssa sujui hämmästyttävän hyvin. Kirjan koko tiimi tapasi vain kerran, ja yhteyttä pidettiin lähinnä sähköpostitse. Projektin kaikki osapuolet toimivat niin ripeästi kuin mahdollista aina kun

tarvittiin lisämateriaalia tai -selvennystä yksityiskohtiin. Lopputuloksena on kaunis, taitavasti taitettu ja tarkoituksenmukainen kirja, johon niin kustantaja kuin kirjantekijäkin ovat erittäin tyytyväisiä. Vaikka kirjan sisus ja kansi tulivat eri suunnittelijoilta, sopivat ne yhteen saumattomasti.

Yhteistyökumppanina Marika on ihanteellinen. Vuorovaikutus oli mutkatonta ja positiivista, ja vaikka Marika toteutti toiveemme auliisti, hän uskalsi myös kyseenalaistaa asioita. Ratkaisunsa hän perusteli aina hyvin, mikä kertoo kypsyydestä ja ammattitaidosta. Tarvittaessa Marika myös jousti, mikä on graafikon työssä tilaajalle toimeksiantoja tehtäessä tärkeää. Jatkossa Marikan kannattaa syventää graafikon ammattitaitoaan erilaisiin materiaaleihin tutustumalla. Papereiden maailma on mielenkiintoinen, ja kirjan materiaalit ovat olennainen osa tarkoituksenmukaista kokonaisuutta.”

5.4 KIRJAN VASTAANOTTO

Osa kirjoista on aiheensa perusteella selvästi vuodenkiertoon liittyviä. Sellainen on myös *Puuvene*-kirja, jonka luontevimmaksi ilmestymisajankohdaksi katsottiin kevät. Syksy on kirja-alalla hieman näkyvämpi sesonki kuin kevät. *Puuvene*-kirjan ilmestyminen ajoitettiin lopulta niin, että se julkistetaan Jyväskylän kirjamessuilla 3.4.2011.

Kariston kevään kirjojen ennakkomyynti tehtiin suoraan kirjakaupoille syksyllä 2010. Myynnin perusteella on mahdollista ennakoida kirjan menekkiä ylipäättään; kirjakaupoilta voi saada vielä arvokasta kenttäpalautetta ja toiveita kirjojen sisältöjen suhteen. Tällaisen ennakkomyyntipalautteen perusteella *Puuvene*-kirjaan lisättiin vielä tietoa puuveneen kunnostuksesta käsikirjoituksen viimeistelyvaiheessa. *Puuvenen* käsikirjoitus saapui maaliskuun 2010 lopussa, toisin sanoen kirjaa tehtiin noin vuosi. Kustannustoimittajavaihdoksen vuoksi varsinaiseen vauhtiin käsikirjoituksen kanssa päästiin elokuussa 2010.

Kustantamo seuraa kirjan vastaanottoa julkaisun jälkeen. Kirja-arvostelut tulevat Karistolle Cision-mediaseurantapalvelun kautta; lisäksi seurataan erilaisia kirjallisuussivustoja ja kirjablogeja. Palautetta saadaan myös kirjakauppiailta ja suoraan asiakkailta.

TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ

Opinnäytetyön antaman vahvan käytännön kokemuksen myötä voin sanoa, että graafisena suunnittelijana kirjat tulevat olemaan yksi merkittävä työnsarka urallani. Nautin taittamisesta ja kirjan ulkoasun suunnittelusta; se on selvästi näköistäni työtä. Voin jo tässä vaiheessa todeta, että opinnäytetyön tekeminen poikii lisää kirjan taittamiseen suuntautuvia toimeksiantoja. Hartain toiveeni olisi työskennellä suuressa kustannusyhtiössä talon sisäisenä kirjagraafikkona. Paikkoja on vähän ja hakijoita paljon, mutta aion kurottua kohti ihanpäämäärääni. Itsenäisenä yrittäjänä työskenteleminen on toinen vaihtoehto, jota pidän myös todennäköisenä. Hyvin useasti kustantamot tilaavat kaiken kirjan suunnittelutyön talon ulkopuolelta, koska se on heille taloudellisempaa. Itsenäisenä yrittäjänä toimiminen vaatii perehtymistä sopimuskäytäntöihin, hinnoitteluun sekä tietysti riittävät asiakaskontaktit. On hyvä myös pyrkiä saamaa vakaita ja pitkäikäisiä asiakassuhteita, jolloin työskentely on mielekästä ja molemminpuolinen laatu taattua. Voin tyytyväisenä todeta, että valitsemani opinnäytetyön aihe auttoi - ja tulee vielä pitkään auttamaan -minua merkittävästi eteenpäin oman ammatillisen paikkani löytämisessä.

AINEISTOLUETTELO

[help.adobe.com](http://help.adobe.com/fi_FI/InDesign) (verkko-ohjeet). Saatavissa: http://help.adobe.com/fi_FI/InDesign

Huovila, T. 2006. *Look –visuaalista viestisi*. Hämeenlinna: Infor

Itkonen, M. 2003. *Typografian käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus

Kaukonieniemi, J. 2007. *Photoshop CS4 kuvankäsittely*. Saarijärvi: Docendo.

Klaveness, O. 2005. *Huonekalujen maalausopas*. Helsinki: Helmi

Laine, A. 2004. *Hahmolait käytettävyyden parantajina* [verkkajulkaisu]. Jyväskylän yliopisto Saatavissa: <http://www.mit.jyu.fi/opetus/opinnayte/LuK/Hahmolait/#TOC15>

Paananen, P. 2009. *InDesign CS4 julkaisun tekeminen*. Saarijärvi: Docendo

Perälä O. & R. 2004. *Pienveneet ja veneily*. Helsinki: Alfamer

Pesonen, E. 2007. *Julkaisijan käsikirja*. Porvoo: Docendo

Proud, D. 2007. *Kotiverstas*. Helsinki: WSOY

KUVALUETTELO

- [1.] Kustannustoimittajan vastuu, kaavio. Satu Laatikaisen antaman tiedon perusteella piirtänyt Marika Säkkinen 2011.
- [2.] Tähtinen, H., Oksanen, K., Carlborg, L., Hietavuo, T. 2009. *Kunnosta, kultaa ja Verhoile Mestareiden opissa*. Hämeenlinna: WSOY
- [3.] Tuormaa, M. 2007. *Puusta tehty –veistäen, vuollen, taivuttaen*. Hämeenlinna: Metsäkustannus
- [4.] Simpson, C. 2008. *Kotinikkarin Puutyökirja*. Slovakia: Ullmann
- [5.] Itkonen, M. 2004. *Kirjatyypografia*. Teoksessa Makkonen, T.(toim.). Kustannustoimittajan kirja. Tampere: Vastapaino, 221-249.
- [6.–10.] Piirroksset ja kuvat Marika Säkkinen 2011.
- [11.–12.] Alkuperäiset piirroksset Osmo Perälä 2010. Muokatut graafit Marika Säkkinen 2011.
- [13.] Taulukot (valokuvat) Marika Säkkinen 2011.
- [14.–15.] Kirjan aukeamat Marika Säkkinen 2011.

LÄHTEET

Itkonen, M. 2004. *Kirjatyypografia*. Teoksessa Makkonen, T.(toim.). Kustannustoimittajan kirja. Tampere: Vastapaino, 221-249.

Karisto www-sivu [viitattu 20.2.2011] Saatavissa: <http://www.karisto.fi/portal/suomi/kustannusliike/esittely/>

Laatikainen, S. sähköpostikeskustelut 2011

Lindell www-sivu [viitattu 18.3.2011] Saatavissa: <http://www.lindell.fi/?id=90>

Simpson, C. 2008. *Kotinikkarin Puutyökirja*. Slovakia: Ullmann

Spissler, H. 2001. *Infografiikka julkaisijan välineenä*. Jyväskylä: Gummerus

Suomen tietokirjailijat www-sivu [viitattu 17.3.2011] Saatavissa: <http://www.suomentietokirjailijat.fi/tietokirjafi.asp>

Tuormaa, M. 2007. *Puusta tehty –veistäen, vuollen, taivuttaen*. Hämeenlinna: Metsäkustannus

Tähtinen, H., Oksanen, K., Carlborg, L., Hietavuo, T. 2009.

Kunnosta, kultaa ja Verhoile Mestareiden opissa. Hämeenlinna: WSOY

Vallisaari, P. 2004 *Tietokirja*. Teoksessa Makkonen, T.(toim.). Kustannustoimittajan kirja. Tampere: Vastapaino, 191-199.

wikipedia.org

hakusana Karisto [viitattu 17.3.2011] Saatavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Karisto>

hakusana FTP [viitattu 2.3.2011] Saatavissa <http://fi.wikipedia.org/wiki/FTP>